

NGB_AJ012_1 Forgácsoló megmunkálás
(Forgácsolás és szerszámai)

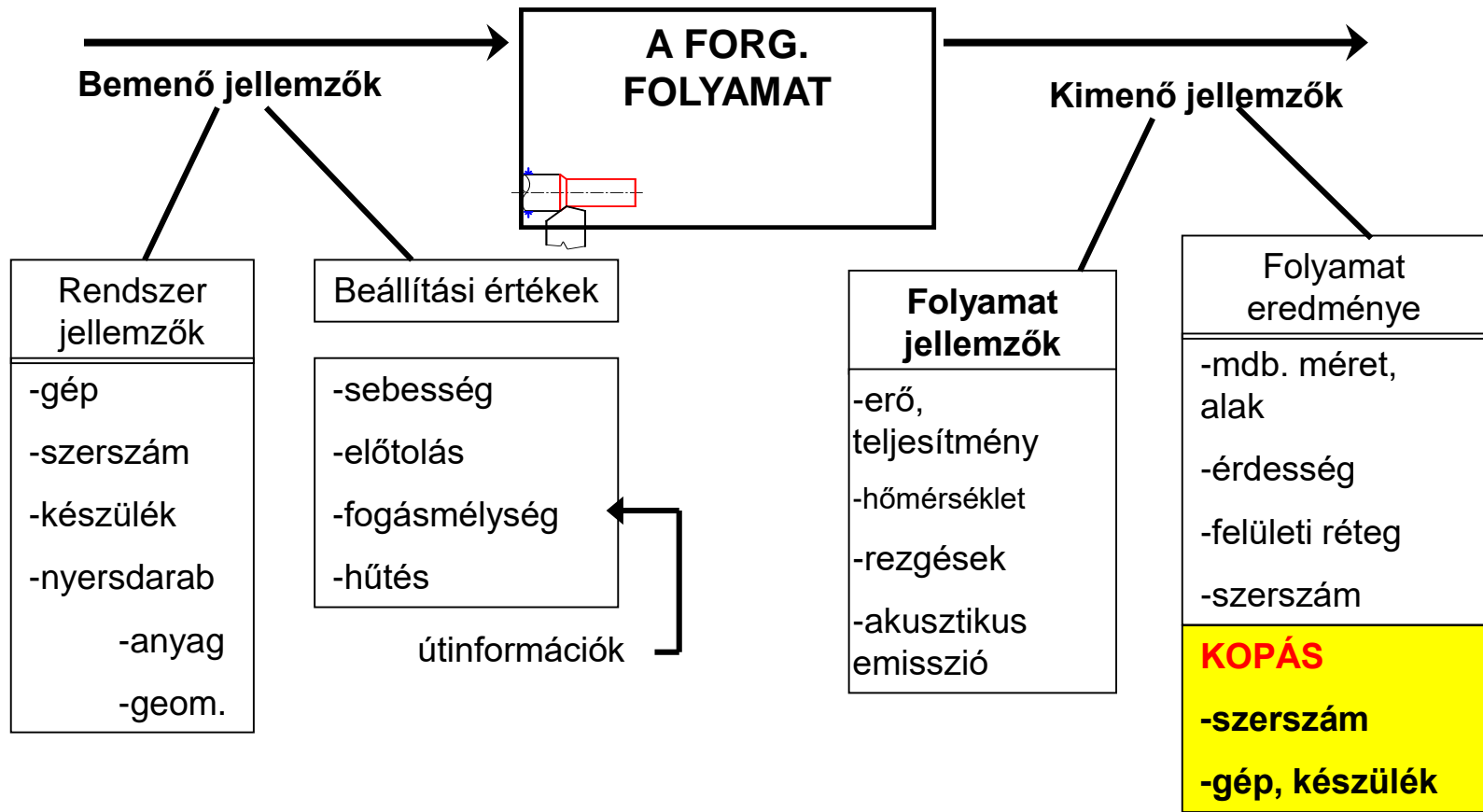
**Szerszámkopás, szerszámtartam,
rezgések, a forgácsolt felület minősége**

Dr. Pintér József

2018.

Felhasznált irodalom:

- Dr. Kodácsy János - Dr. Pintér József: Forgácsolás és szerszámai. Széchenyi István Egyetem 2011. Digitális Tankönyvtár.
- Pápai Gábor .ppt prezentációja 2013.
- Dr. Szmejkál Attila – Ozsváth Péter Járműszerkezeti Anyagok és Megmunkálások II. (Előadásanyag 2007-2008) – BME Járműgyártás és –Javítás Tanszék, Bp.
- Dr. Igaz Jenő: Forgácsoló megmunkálás II.1. SZE, Győr 145-211. oldal

A forgácsolás során az érintkező felületek elsősorban a **nagy nyomás, a magas hőmérséklet és a nagy sebesség** miatt kopnak.

KOPÁSI FOLYAMAT

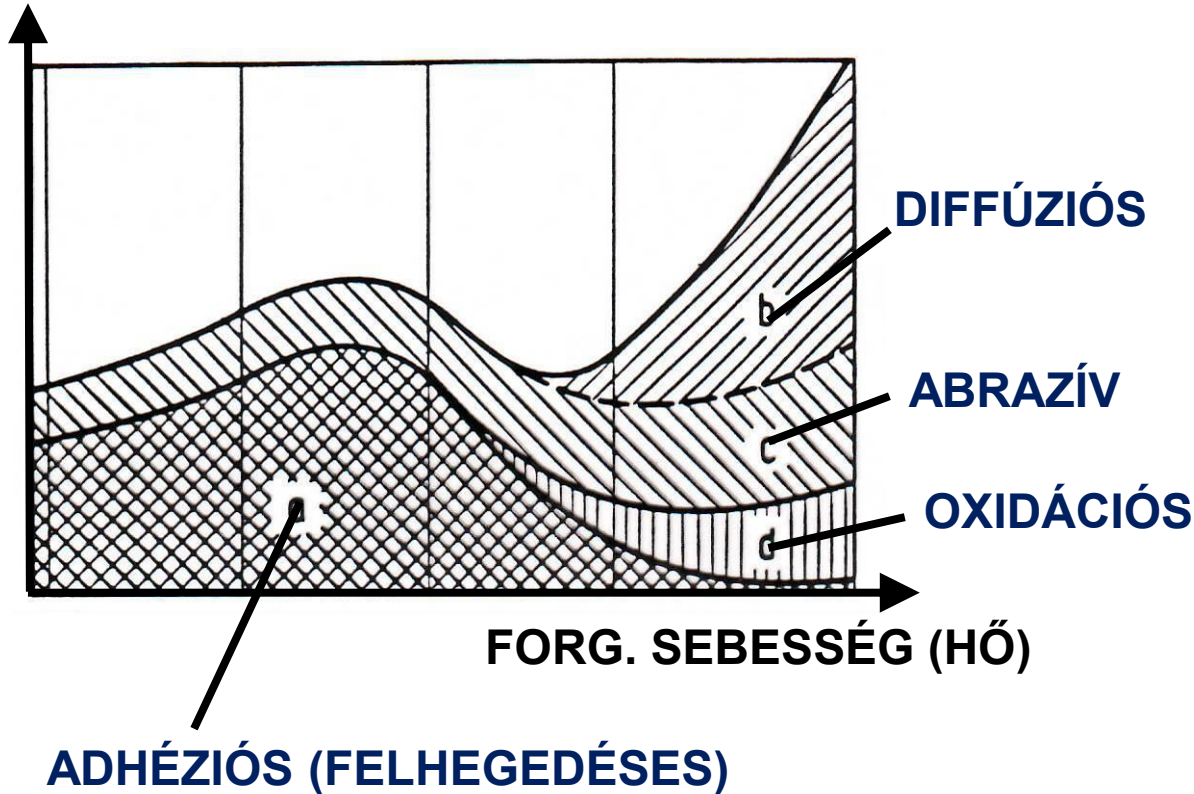

Szerszámkopás hatása a gyakorlatban

- Megmunkált felület minősége (érdessége) romlik
- Pontosság csökken (csúcs-kopás)
- Rezgések erősödnek
- Mdb melegedése
- Forgácsolóerő nő → törés
- Szerszám élettartama lecsökken

KOPÁSFAJTÁK

ÖSSZKOPÁS

KOPÁS- FORMÁK

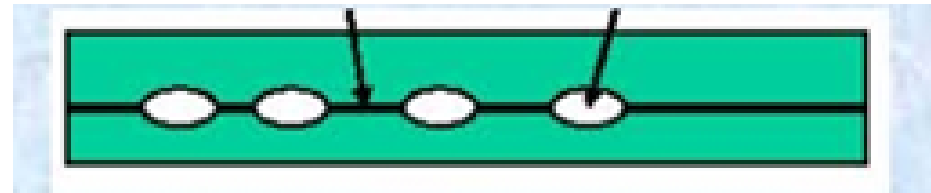
- HÁTKOPÁS
- KRÁTERES KOPÁS
- FÉSÜS KOPÁS
- SZÉLKOPÁS (SAROKKOPÁS)
- KIMORZSOLÓDÁS
- KITÖREDEZÉS
- PLASZTIKUS DEF.
- TÖRÉS

Kopásfajták

Adhéziós kopás:

- a határfelületek között kialakult kötés - mikro felhegedés következtében - jön létre, amikor a kötés a tangenciális mozgás következtében megszűnik és a szerszám felületéről apró részecskék válnak le.
- alacsony hőfok, sebesség tartományra jellemző ez kopásforma elsősorban ferrites, ausztenites acéloknál.

Megjegyzés: az élrátét képződés is a felhegedés-leválás folyamatán alapul, de nagyobb méretekben.

Kopásfajták

Abrazív kopás:

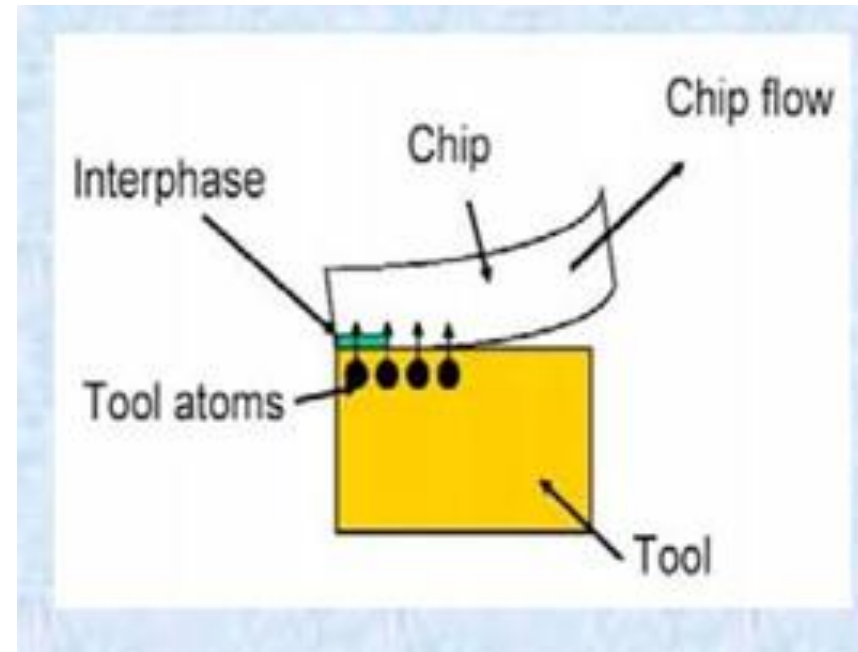
- a *leggyakrabban előforduló kopás*, a két súrlódó felület között,
- az érdességi csúcsok, vagy a már levált kemény részecskék benyomódnak a felületbe, és mikro forgácsot képezve barázdát húznak abba a köszörüléshez hasonlóan.

Kopásfajták

Diffúziós kopás:

- *kémiai folyamat*, mely nagy hőmérsékleten és nyomáson megy végbe,
- a munkadarab ill. szerszám alkotói kölcsönösen *átdiffundálnak* megváltoztatva az anyagkopás jellemzőit.
- acél keményfém szerszámmal történő forgácsolása esetén a szerszámba és a munkadarabba elsősorban kobalt atomok diffundálnak.

Forrás: Dr. Szejmál Attila – Ozsváth Péter
Járműszerkezeti Anyagok és Megmunkálások II.
(2007-2008)

Kopásfajták

Oxidációs kopás:

- magas hőmérsékleten a környezet levegőjével a legtöbb fém oxidálódik, a keletkező oxidok tulajdonságai igen különbözőek.
- A wolfram és a kobalt porózus, könnyen leváló réteget alkot, melyet a forgács visz magával.

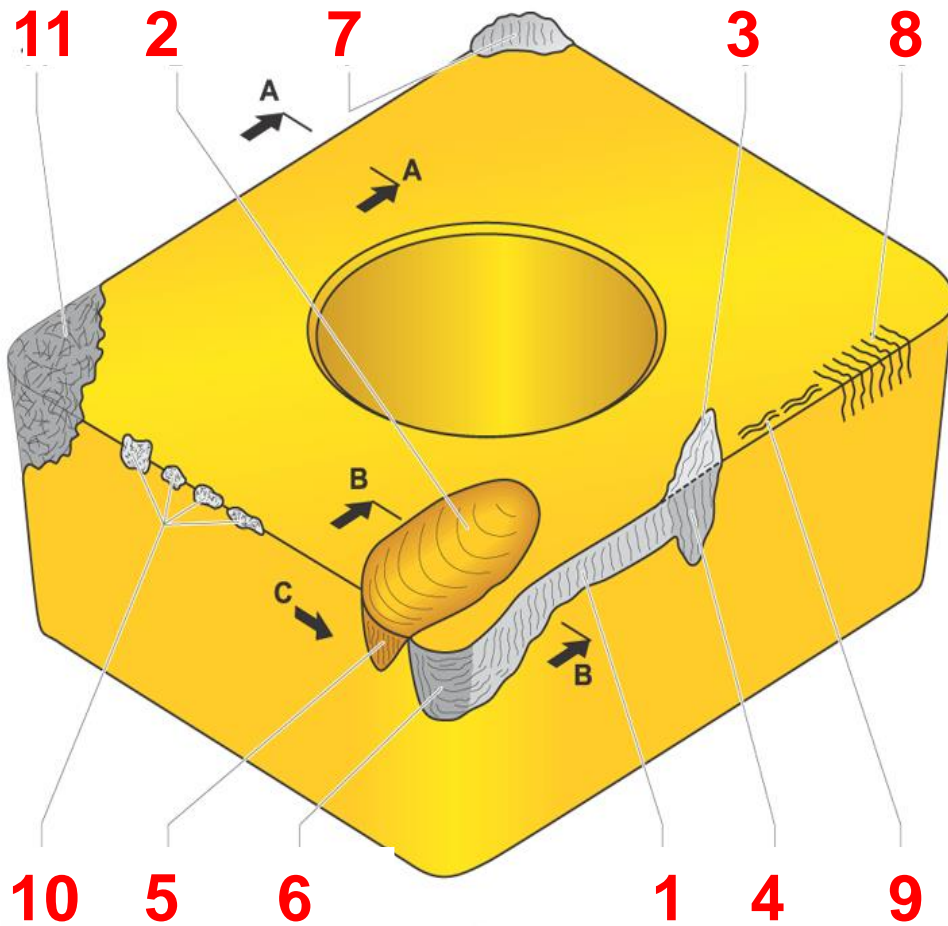
Fáradásos kopás: a váltakozó hő- és mechanikai terhelés következtében jön létre.

Kopási jelenségek

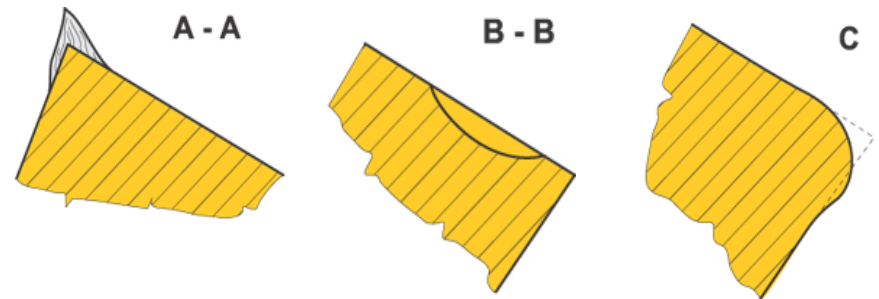
A forgácsolás során a következő tényezők befolyásolják a kopást:

- a munkadarab anyaga
- a szerszám élének anyaga
- a szerszám élgeometriája
- a technológiai adatok (sebesség, előtolás,...)
- a hűtés – kenés

Kopásformák

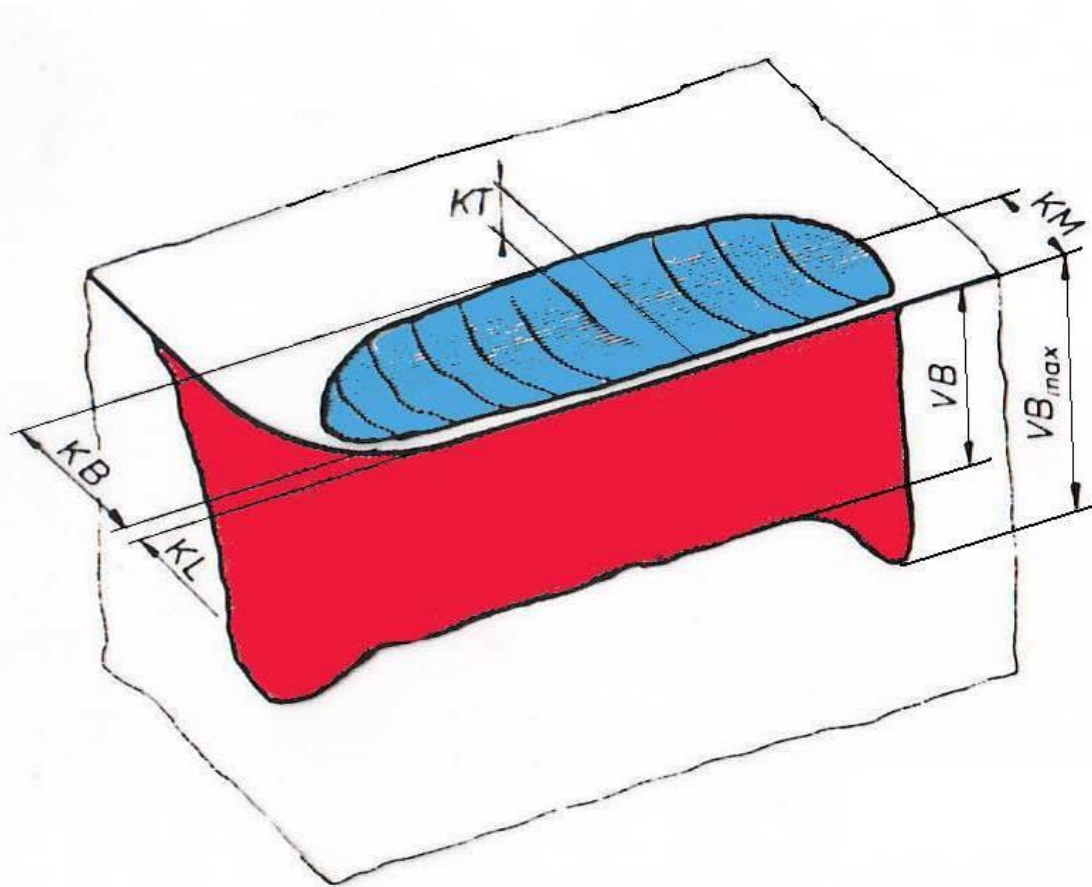

- 1 = Hátkopás
- 2 = Kráteres kopás (B – B)
- 3 = Főél hasítékos kopása
- 4 = max. hasítékos kopás
- 5 = Oxidációs vájat a mellékélen
- 6 = Plasztikus deformáció (C)
- 7 = Élrátét (A – A)
- 8 = Fésűs repedések
- 9 = Kifáradásos repedés
- 10 = kitöredezés fogáson kívül
- 11 = Szerszámcsúcs roncsolás

Kopásformák

Hátkopás és
homlokkopás (kráteres
kopás)

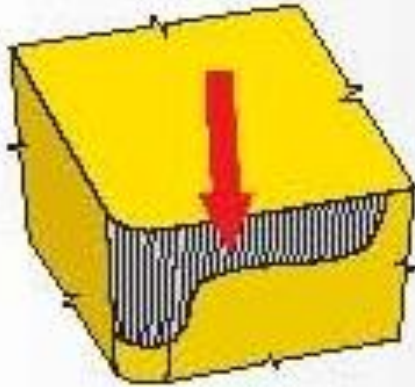
VB – HÁTKOPÁS

KT – KRÁTERMÉLYSÉG

**KB – KRÁTER
SZÉLESSÉG**

**KM – KRÁTER
KÖZÉPTÁVOLSÁG**

Hátkopás

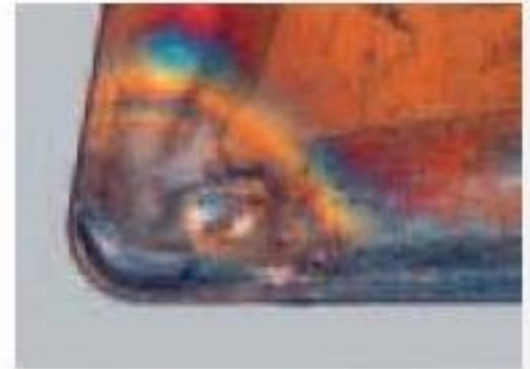
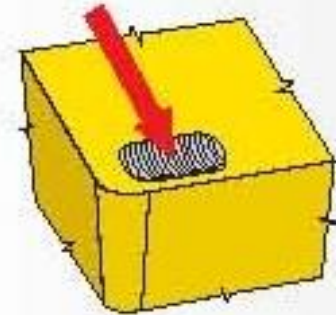
- Elkerülésének/csökkentésének módszerei:
- Kopásállóbb keményfém
- Forgácsolási sebesség csökkentése
- Előtolás növelése
- Intenzívebb hűtés

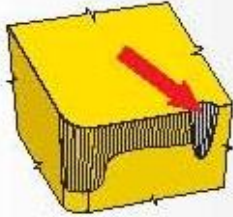
Kráteres kopás

Elkerülésének/csökkentésének
módszerei:

- Kopásállóbb keményfém
- Bevonatos lapka
- Forgácsolási sebesség csökkentése
- Pozitív élgeometria
- Intenzívebb hűtés

Főél hasítékos kopása

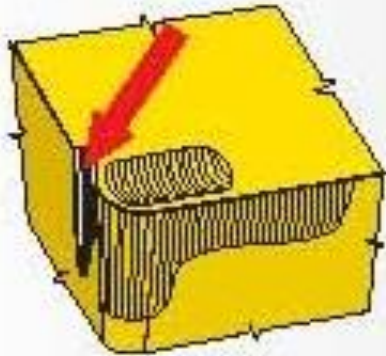
Elkerülésének/csökkentésének módszerei:

- Bevonatos (Al_2O_3), kopásálló lapka
- Forgácsot egyenlőtlenül kell elosztani (homloklap-forgácsstörő kialakítás)
- Forgácsolási sebesség csökkentése

Oxidációs vájat a mellékélen

Elkerülésének/csökkentésének módszerei:

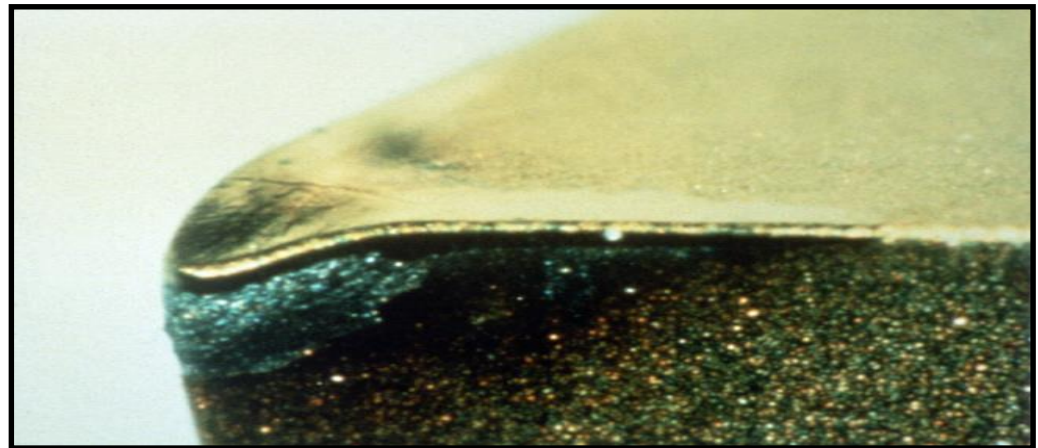
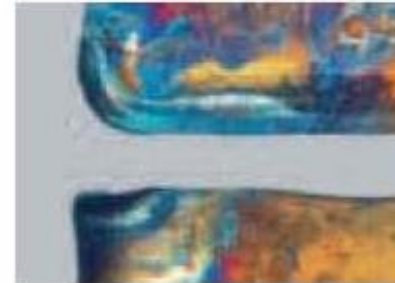
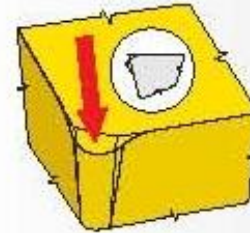
- Bevonatos (Al_2O_3), kopásálló lapka
- Jó kenőhatású és fokozott hűtés
- Forgácsolási sebesség csökkentése

Él plasztikus deformációja

Elkerülésének/csökkentésének módszerei:

- Kopásálló keményfém
- Forg. seb. csökkentése
- Előtolás csökkentése
- Hűtőemulzió, intenzív hűtés
- Nagyobb csúcs-sugarú lapka

Kopásformák

Élűsisak - élfelrakódás

Elkerülésének/csökkentésének módszerei:

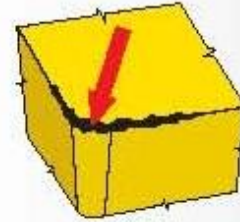
- Forgácsolási sebesség növelése
- Előtolás növelése
- Bevonatos keményfém
- Pozitív élgeometria
- Felrakódás-gátló hűtőfolyadék használata, vagy a hűtés megszüntetése

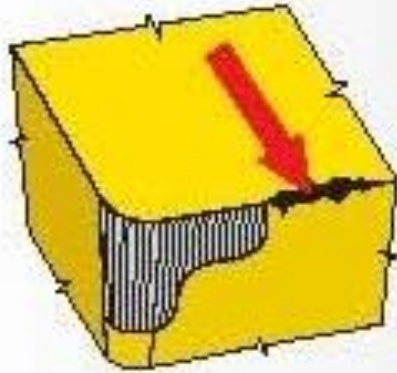
Forgácsoló él rideg kitöredezése

Elkerülésének/csökkentésének módszerei:

- Szívósabb keményfém lapka
- Eltérő élgeometria alkalmazása
- Fogás kezdetén csökkentett előtolás
- Kevésbé intenzív forgácsolási feltételek

Forgácsolóél (fogáson kívüli) sérülése

Elkerülésének/csökkentésén
ek módszerei:

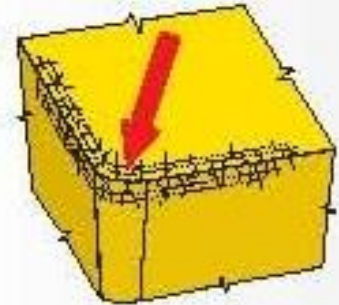
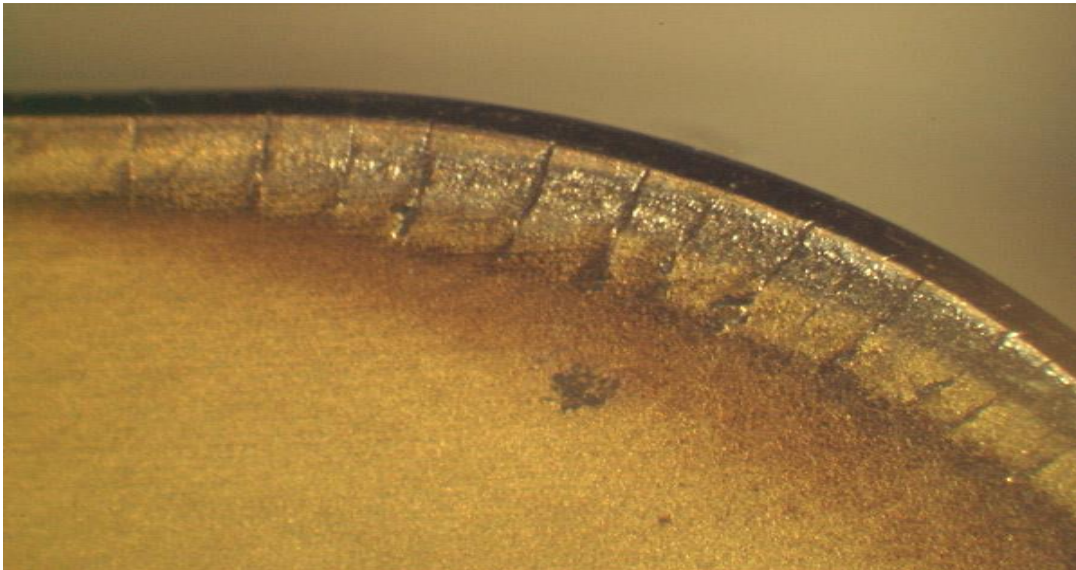
- Előtolás változtatása
- Élgeometria változtatása (forgácstörő)
- Szívósabb keményfém

Fésűs repedés

Elkerülésének/csökkentésének
módszerei:

- Levegős hűtés
- Szívósabb lapka
- Forgácsolási sebesség csökkentése

Kifáradásos repedés a hátfelületen

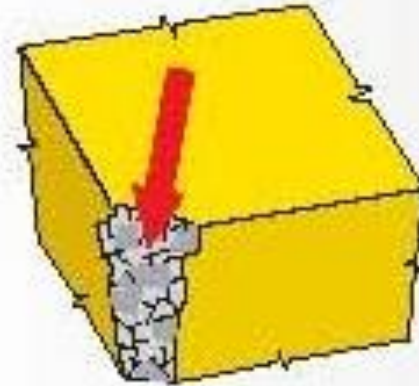
Elkerülésének/csökkentésének módszerei:

- Szívósabb keményfém
- Szerszám be- és kilépés megváltoztatása
- Forgácsolási feltételek változtatása
- Élgeometria módosítása
- Előtolás módosítása

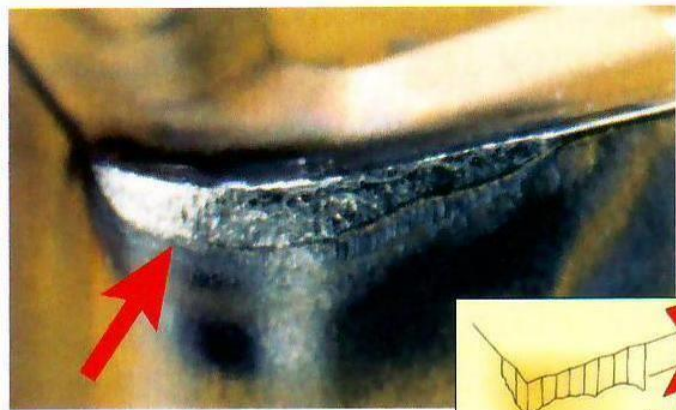
Forgácsolóél-, szerszámcsúcs roncsolása

Elkerülésének/csökkentés
ének módszerei:

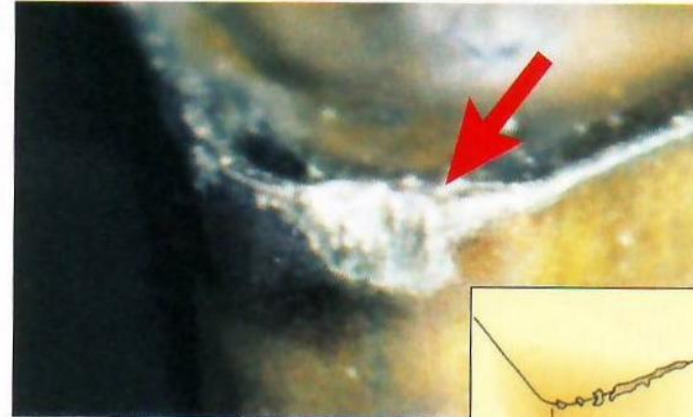
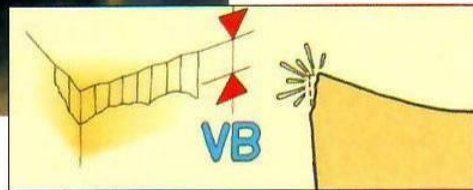
- Szívósabb keményfém
- Nagyobb csúcs-sugár
- Nagyobb csúcs-szögű
lapka
- Más élgeometria
- A fogás elején
csökkentett előtolás

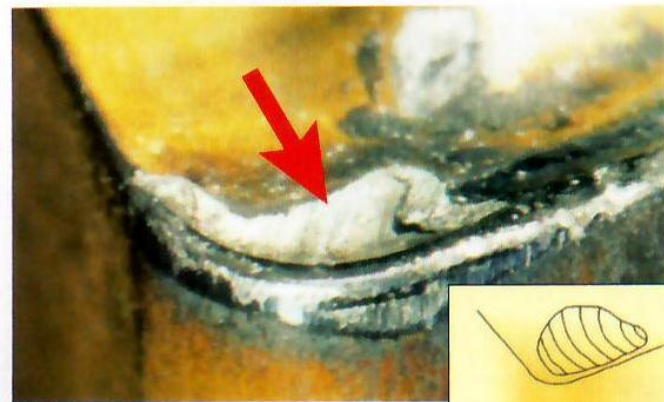
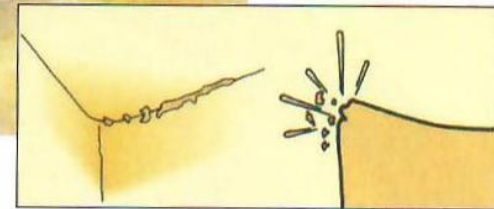
Kopások a forgácsoló lapkán

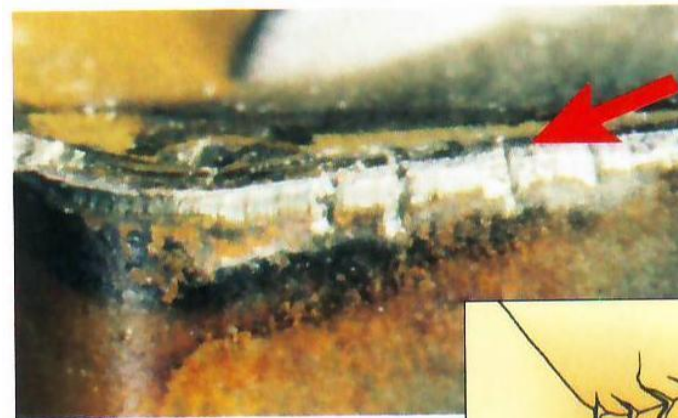
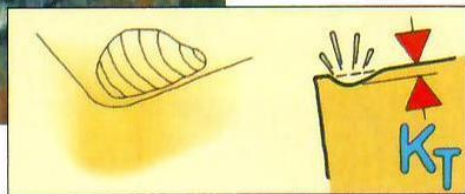
Hátkopás

Szélkopás

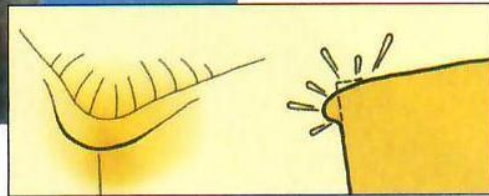
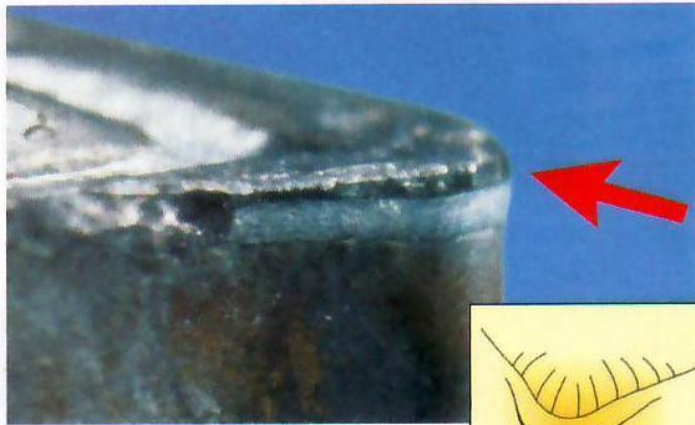
Kráteres kopás

Fésüs kopás

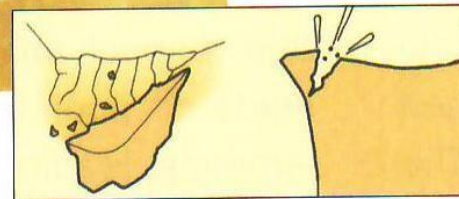
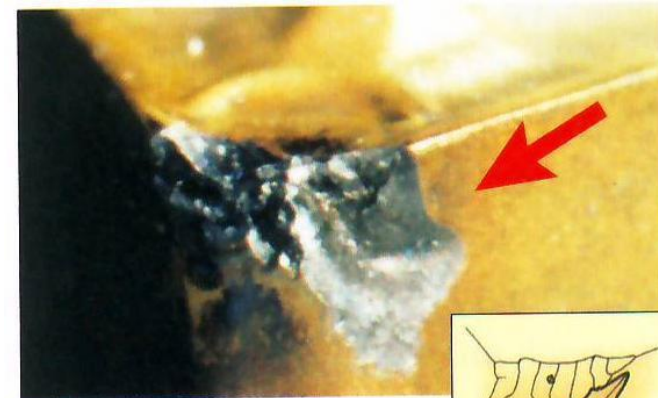
Kopások a forgácsoló lapkán

Plasztikus deformáció

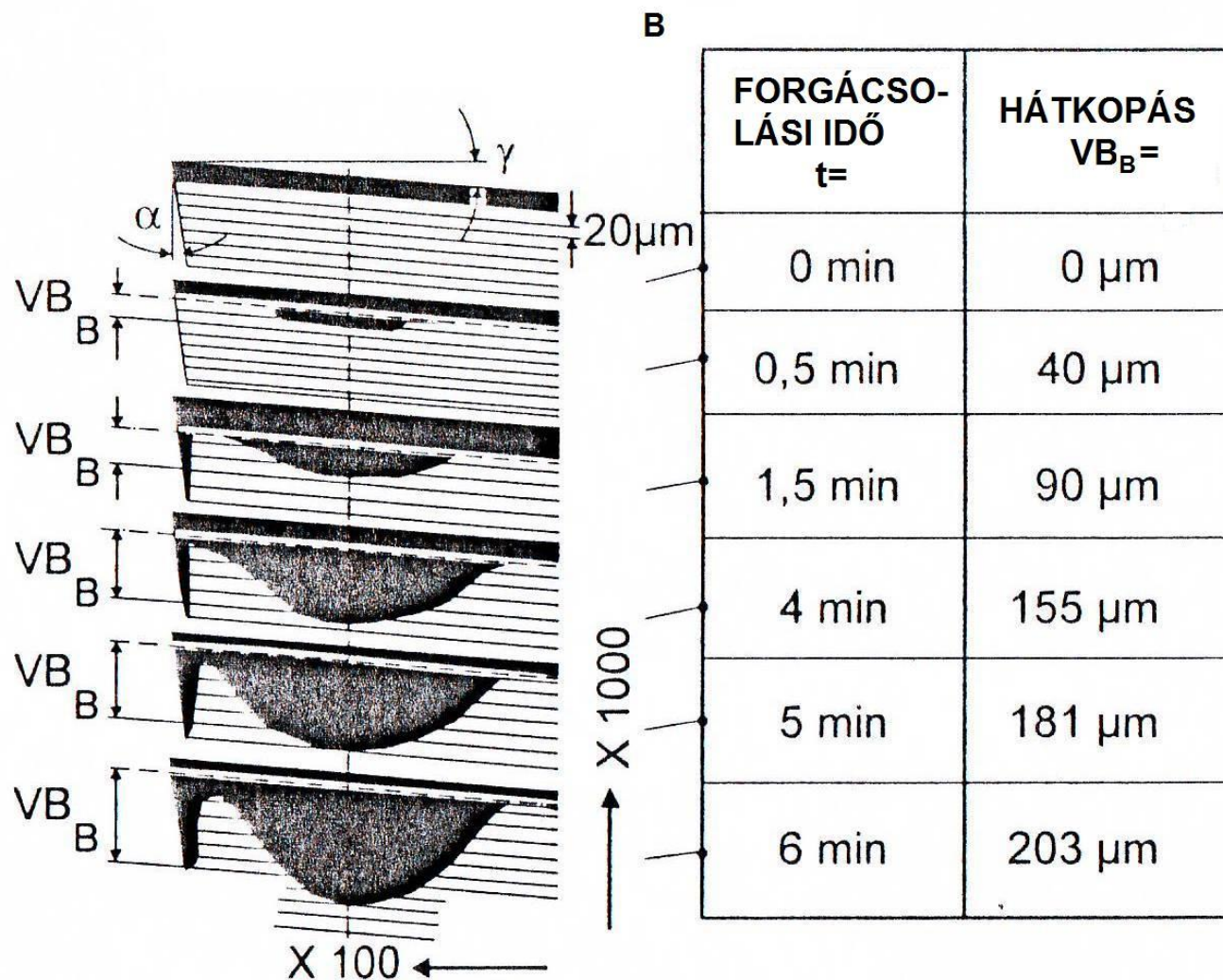
Kitöredezés háton

Kitöredezés csúcson

forrás: Coromant

KOPÁS AZ IDŐ FÜGGVÉNYÉBEN

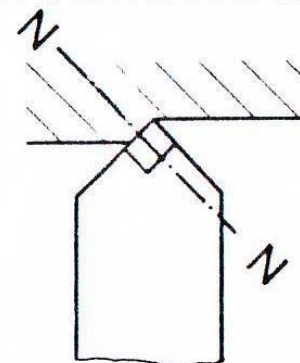
MDB. ANYAG : Ck 60
ÉLANYAG : HM P 30

$a \times f = 1 \times 0,2 \text{ mm}^2$

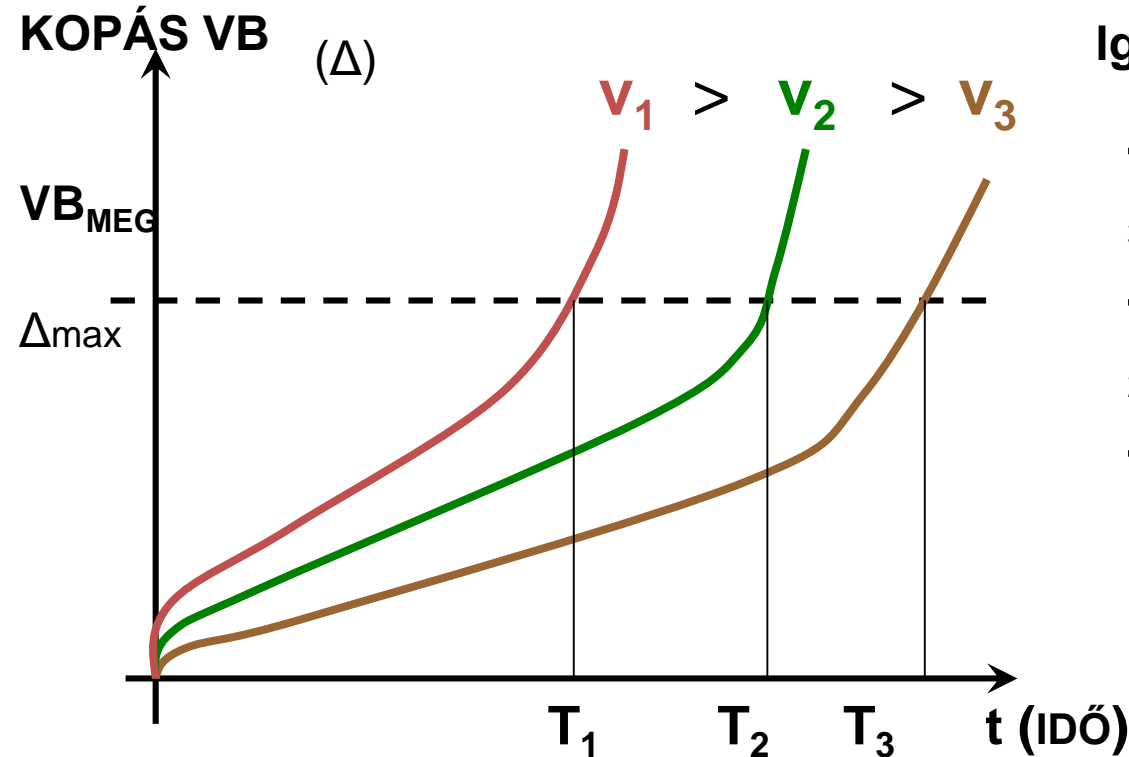
$v = 150 \text{ m / min}$

$\kappa = 45^\circ, \gamma = 6^\circ$

KOPÁS FELVÉTEL AZ
N-N METSZETBEN

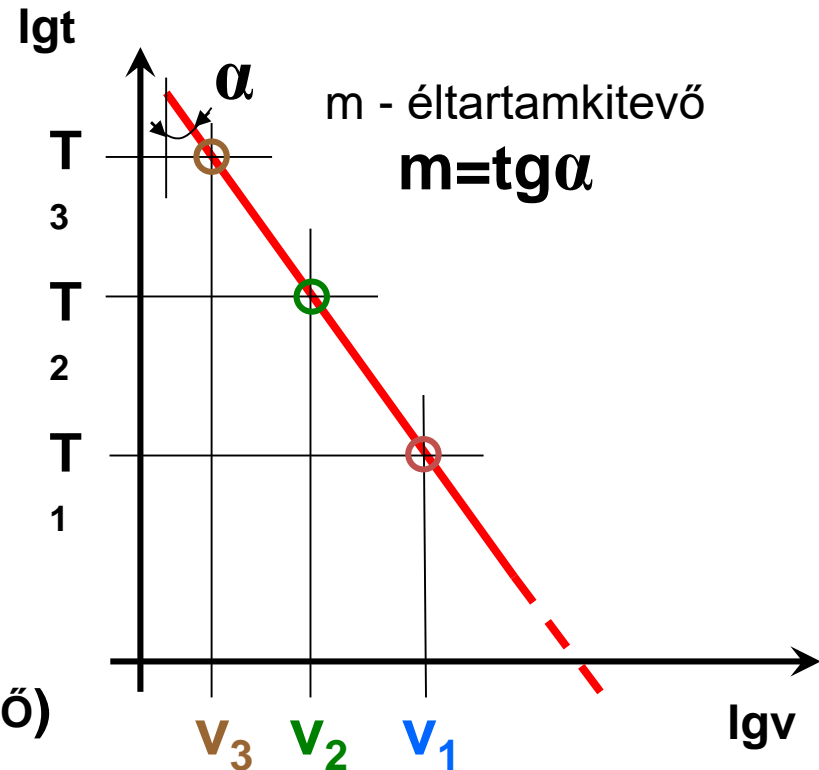

KOPÁSOK → DOMINÁNS KOPÁS → MEGENGEDETT KOPÁS
 KRITIKUS KOPÁS

ÉLANYAG – MDB. ANYAG
 ÉLGEOMETRIA
 f, a

ÁLLANDÓ

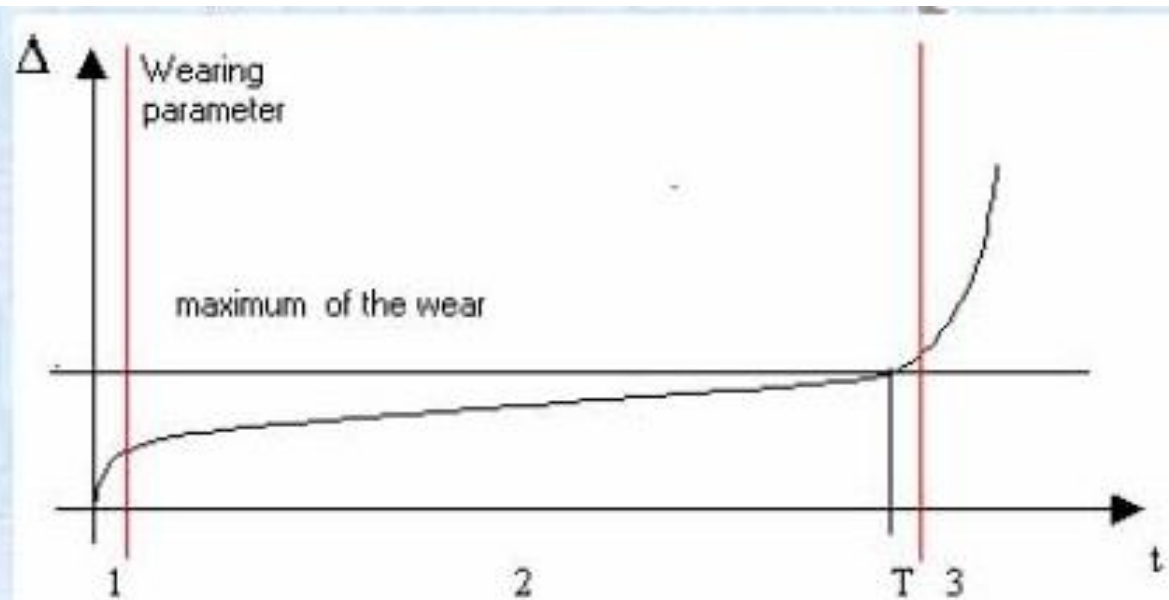
TAYLOR EGYENLET

$$v \cdot T^m = Cv$$

Cv - sebességállandó

A kopás folyamata

- Szakaszai
 1. Kezdeti kopás
 2. Egyenletes kopás
 3. Túlkopás

$$T = \frac{\left(\frac{\Delta_{\max}}{C_{\Delta}} \right)^{\frac{1}{\mu_{\Delta}}}}{\frac{z_{\Delta}}{v^{\mu_{\Delta}}} \cdot \frac{x_{\Delta}}{h^{\mu_{\Delta}}} \cdot \frac{y_{\Delta}}{b^{\mu_{\Delta}}}}$$

$$\Delta_{\max} = C_{\Delta} \cdot v^{z_{\Delta}} \cdot h^{x_{\Delta}} \cdot b^{y_{\Delta}} \cdot T^{\mu_{\Delta}}$$

$$T = \frac{C_T}{v^{z_T} \cdot h^{x_T} \cdot b^{y_T}}$$

Éltartam – T

Taylor éltartam egyenlet

- F. W. Taylor volt az első, aki az előzőhöz hasonlóan meghatározta a fogácsolási paraméterek és az éltartam összefüggését:

$$C_v = T^m v_c$$

- Más alakban:

$$T = \frac{C_T}{v_c^{z_T}}$$

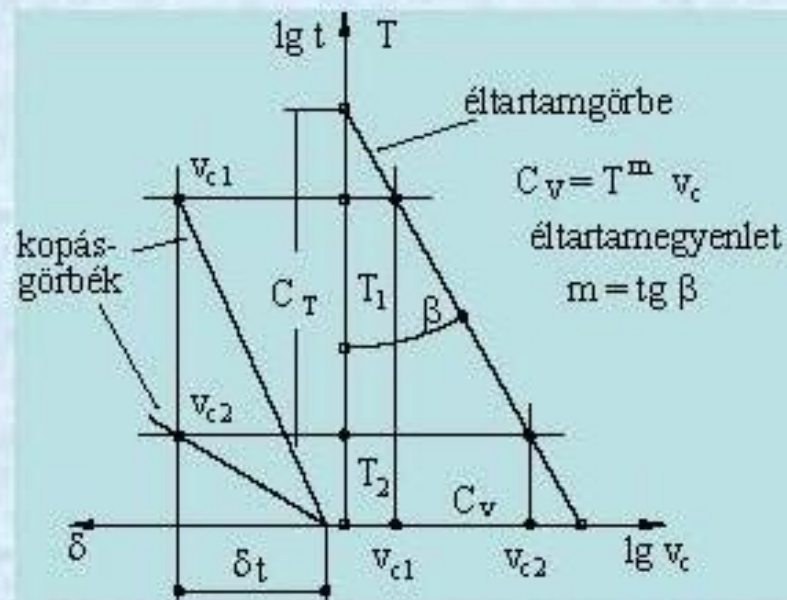
$$C_T = \frac{C_v}{h^{x_T} \cdot b^{y_T}};$$

- Összevetve:

$$T = \frac{C_T}{v_c^{z_T} \cdot h^{x_T} \cdot b^{y_T}}$$

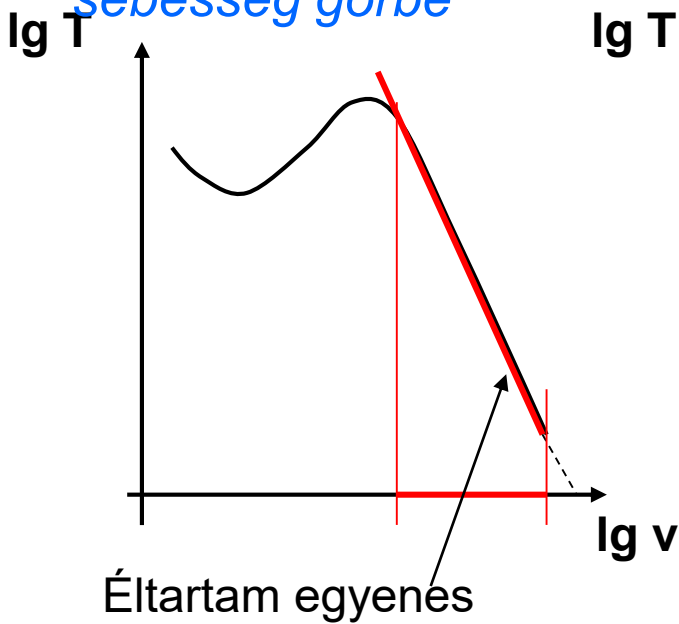
$$C_v = C_T^m;$$

$$m = \frac{1}{z_T};$$

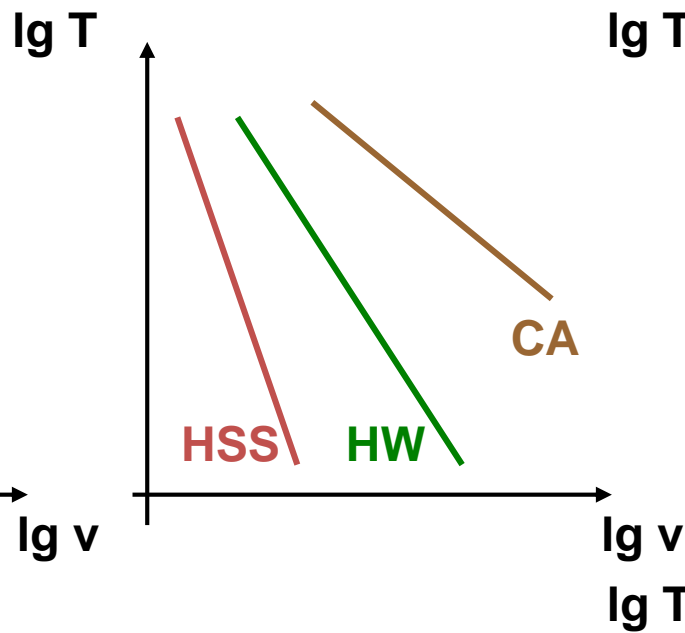

Állandó forgácsolási sebesség esetén!

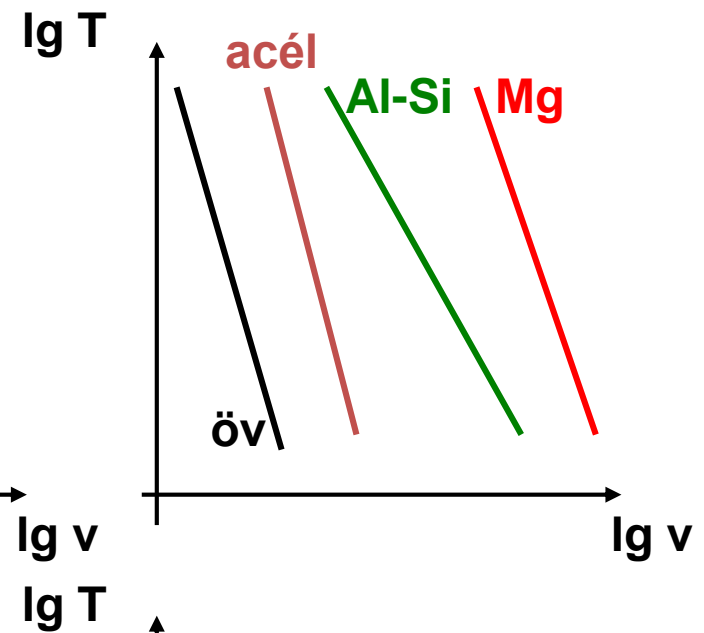
Valós élettartam –
sebesség görbe

Különböző élananyagok
élettartam egyenesei

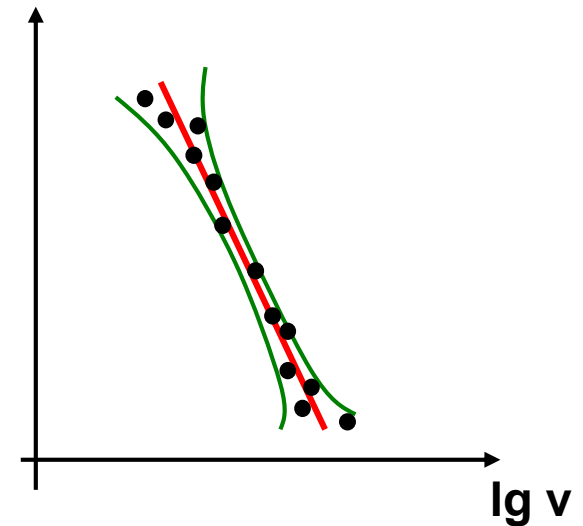
Néhány munkadarab anyag
élettartam egyenese

BŐVÍTETT TAYLOR EGYENLET

$$v = \frac{C_v}{b^{x_v} \cdot h^{y_v} \cdot T^m}$$

Élettartam mérési
pontjai és
jellegzetes
szórásképe

MUNKADARAB ANYAGÁNAK HATÁSA AZ ÉLTARTAMRA

R_m [N/mm ²]	500-600	700-800	800-900
KORREKCIÓ:	1,69	1	0,81

FELÜLET: KÉRGES, REVÉS

KORR: **0,7-1,0**

SZERSZÁM

❖ ANYAGA

❖ ÉLGEOMETRIÁJA

SZERSZÁMGÉP

TELJESÍTMÉNY, ÁLLAPOT, BEÁLLÍTHATÓSÁG

ÉLTARTAMOT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

-MUNKADARAB

-ANYAGA

-FELÜLETE (REVE, KÉREG)

-SZERSZÁM

-ÉLANYAG

-ÉLGEOMETRIA

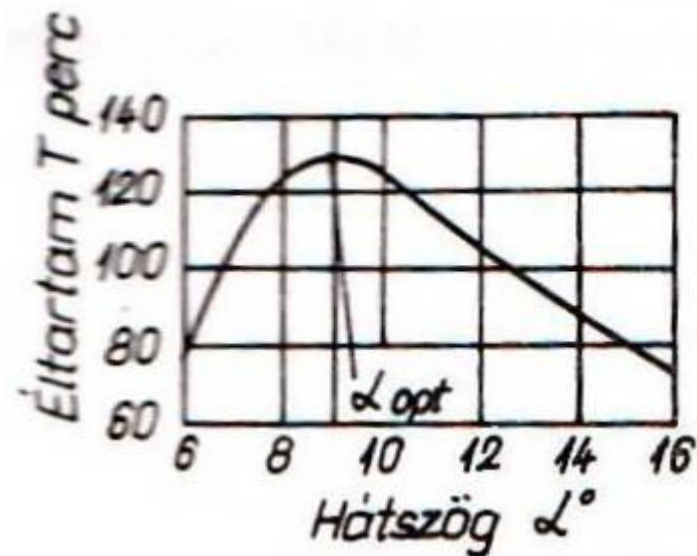
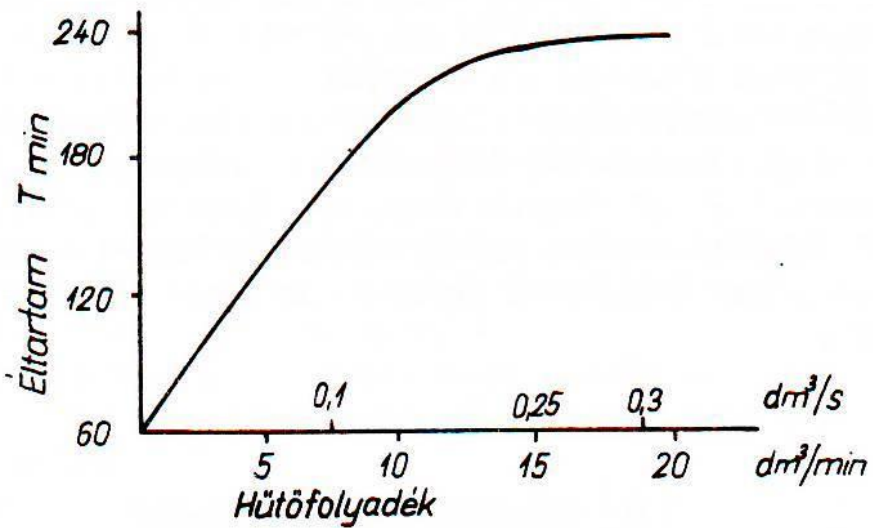
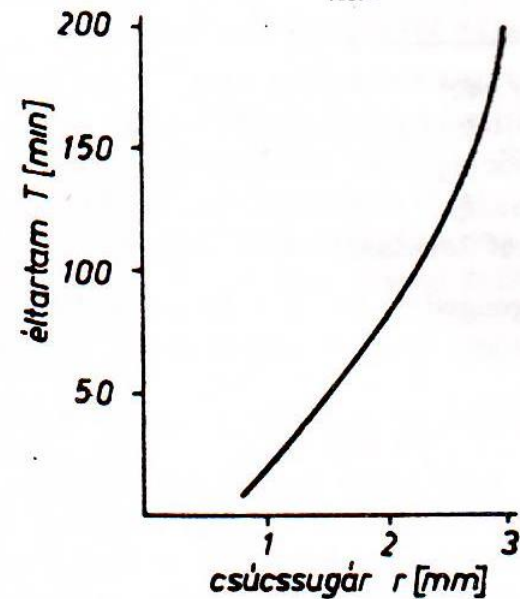
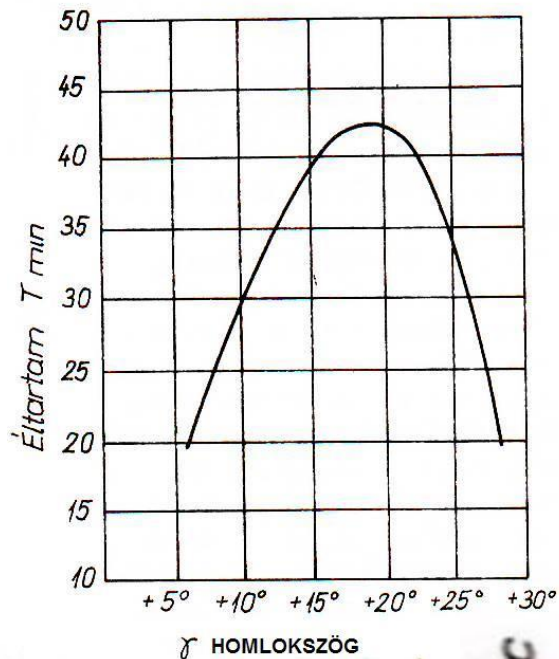
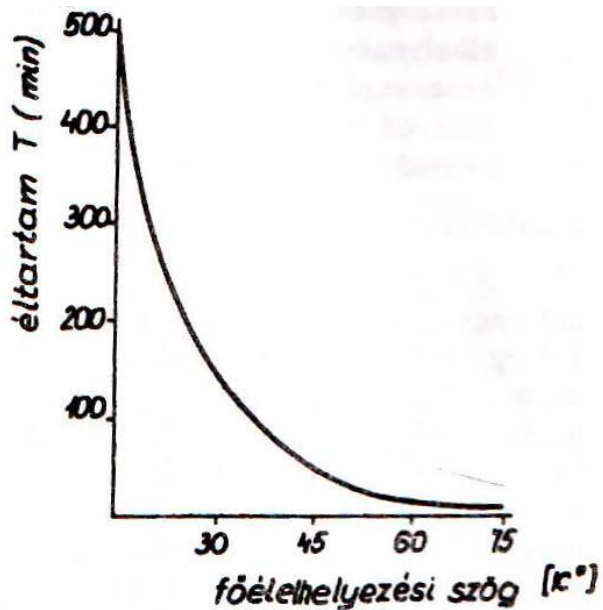
-SZERSZÁMGÉP

-TELJESÍTMÉNY

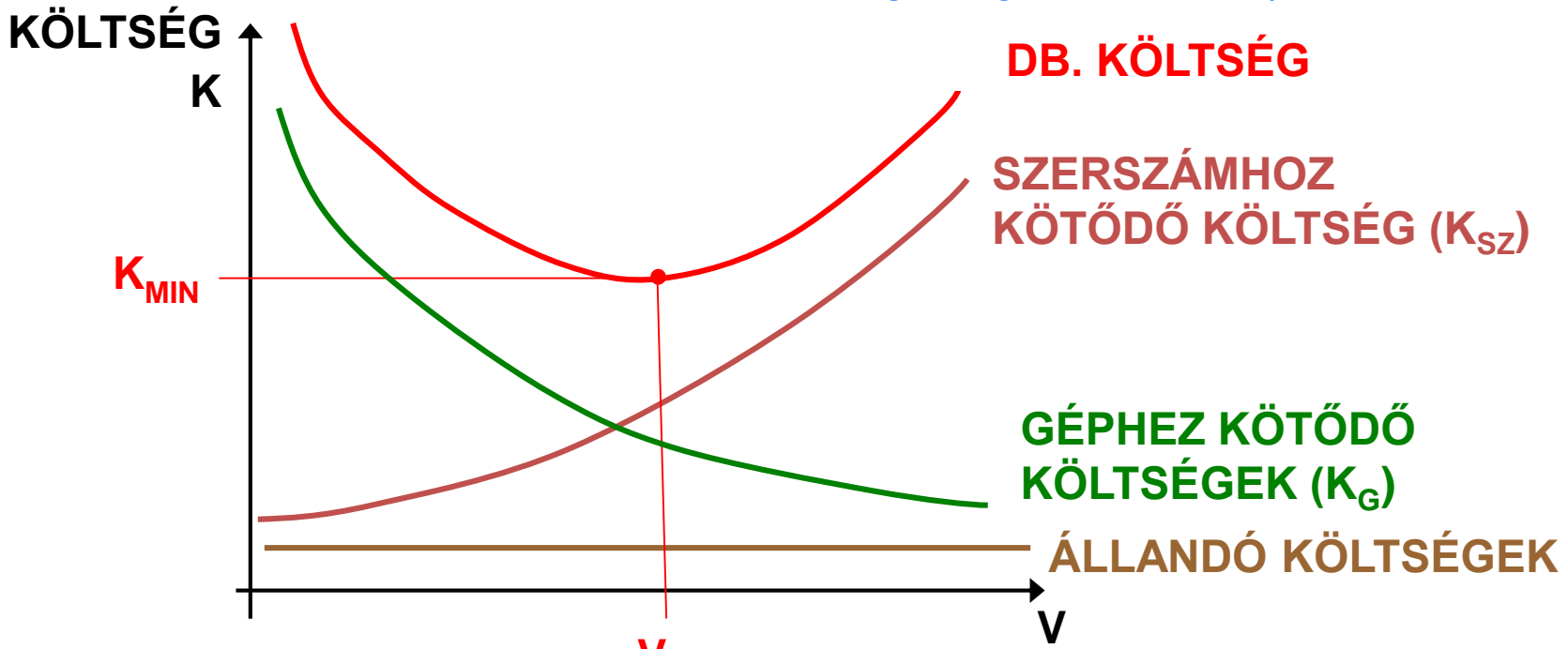
-ÁLLAPOT (DINAMIKAI, TULAJDONSÁGOK)

-BEÁLLÍTHATÓSÁG

ÉLTARTAMOT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

GAZDASÁGOS ÉLTARTAM (költség optimális forgácsolási sebesség meghatározása)

$K = F(v)$

$\frac{dK}{dv} = 0 \rightarrow v_{K_{OPT}}$

$T_{K_{OPT}} = \left(\frac{1}{m} - 1\right) \left(t_{cs} + \frac{K_{sz}}{K_G}\right)$

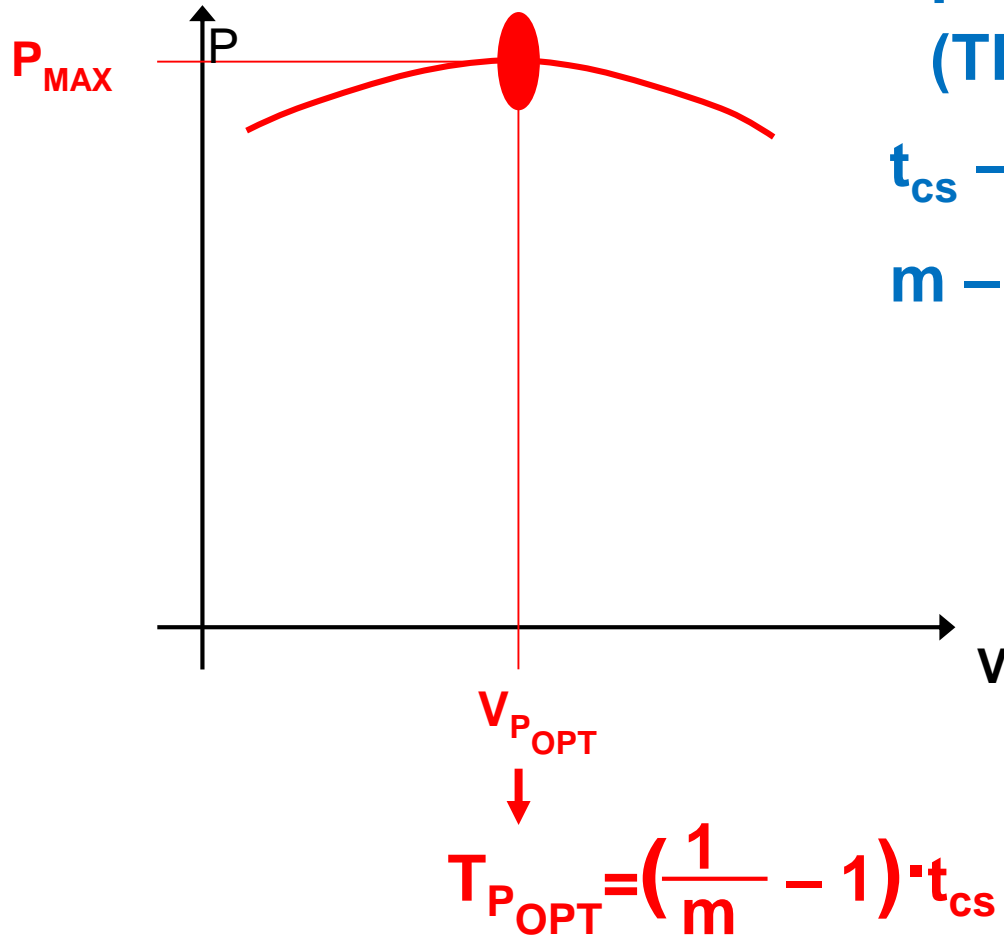
t_{cs} – SZERSZÁM CSERE IDŐ

m – TAYLOR - KITEVŐ

P – PRODUKTIVITÁS (TERMELÉKENYSÉG)

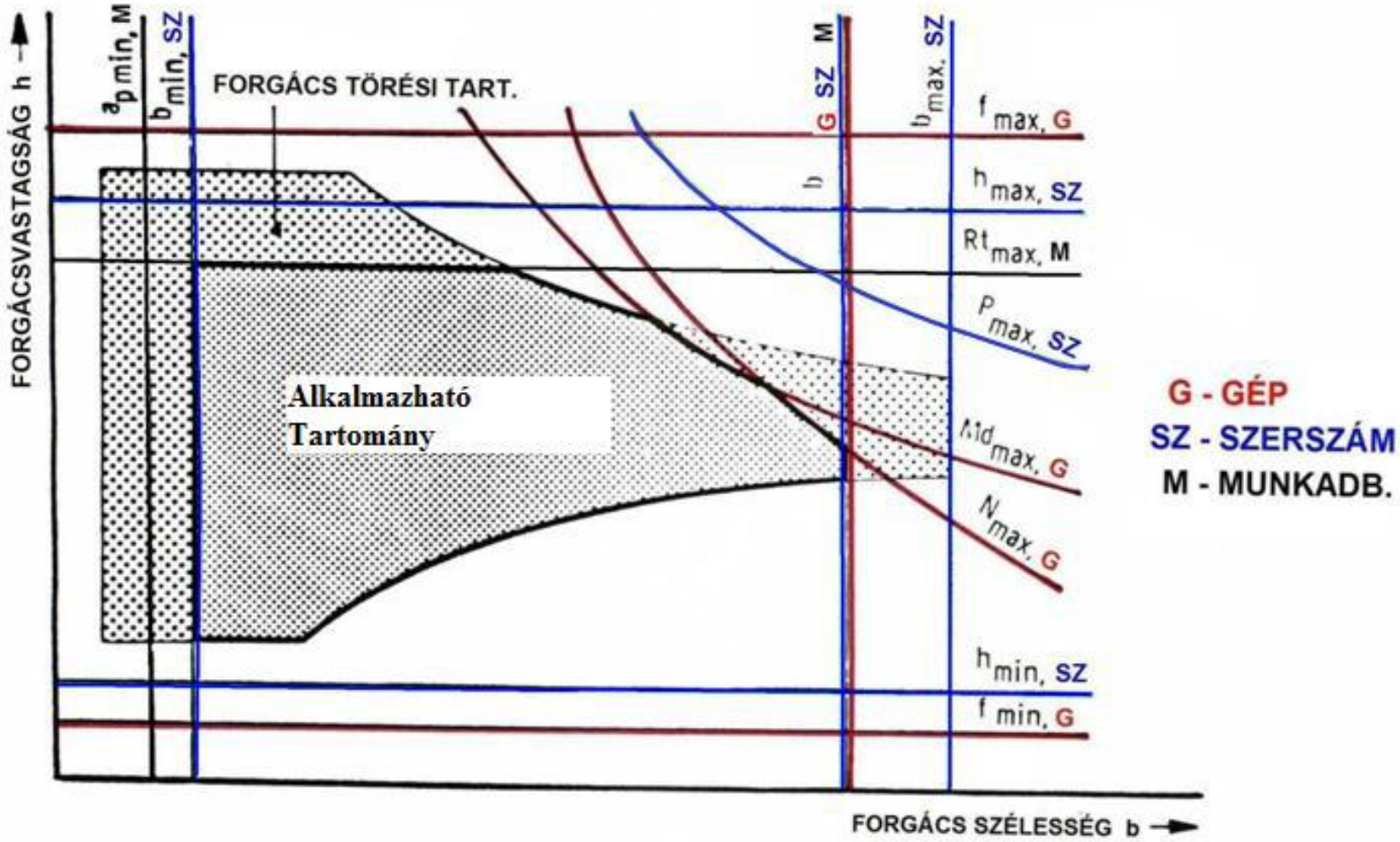
t_{cs} – SZERSZÁM CSERE IDŐ

m – TAYLOR - KITEVŐ

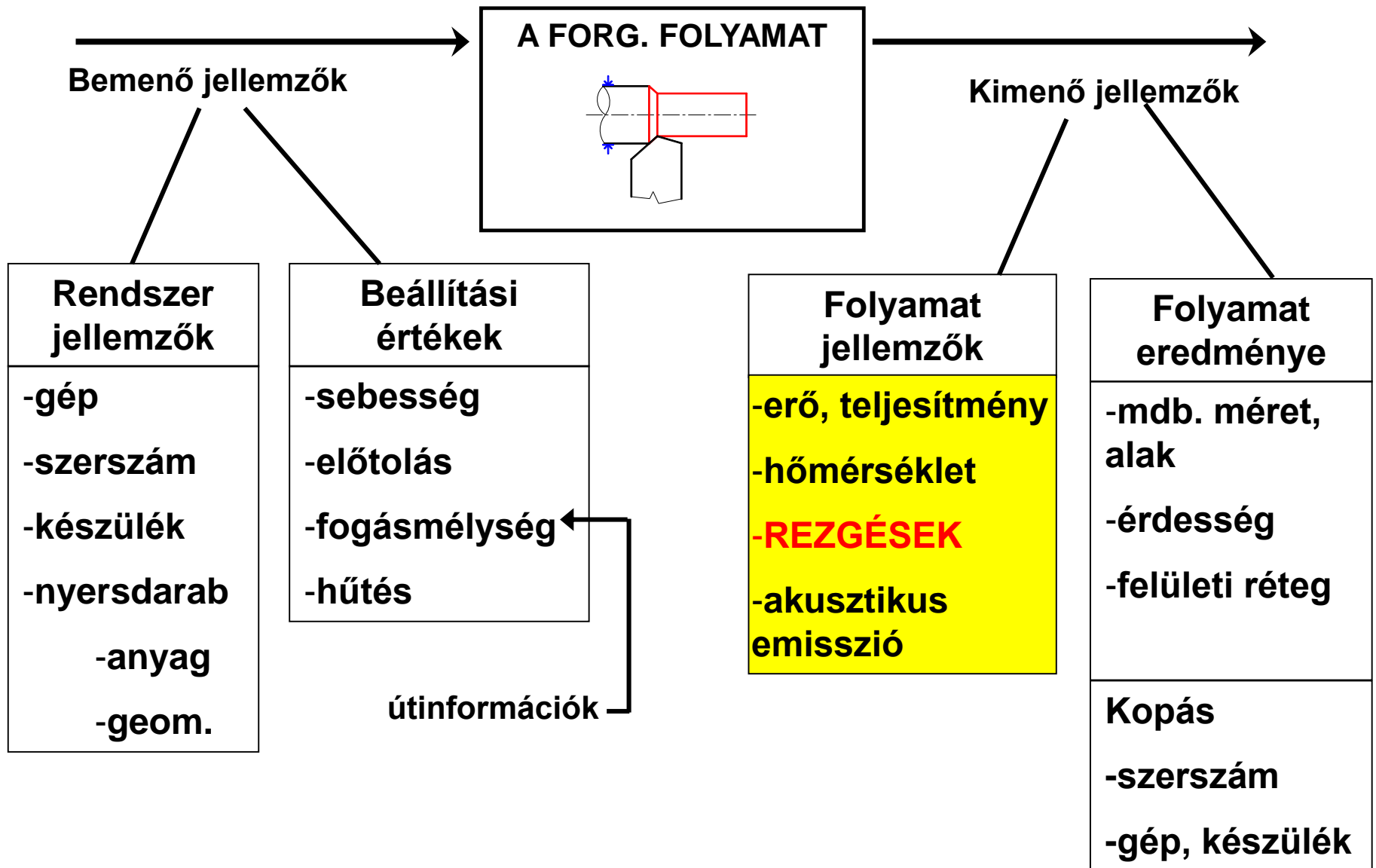

A termelékenység a sebesség növelésével növekszik, de megnő a kopás is, gyakrabban kell cserélni a szerszámot. Egy sebesség határ felett a gyakoribb csere miatt már csökken a termelékenység.

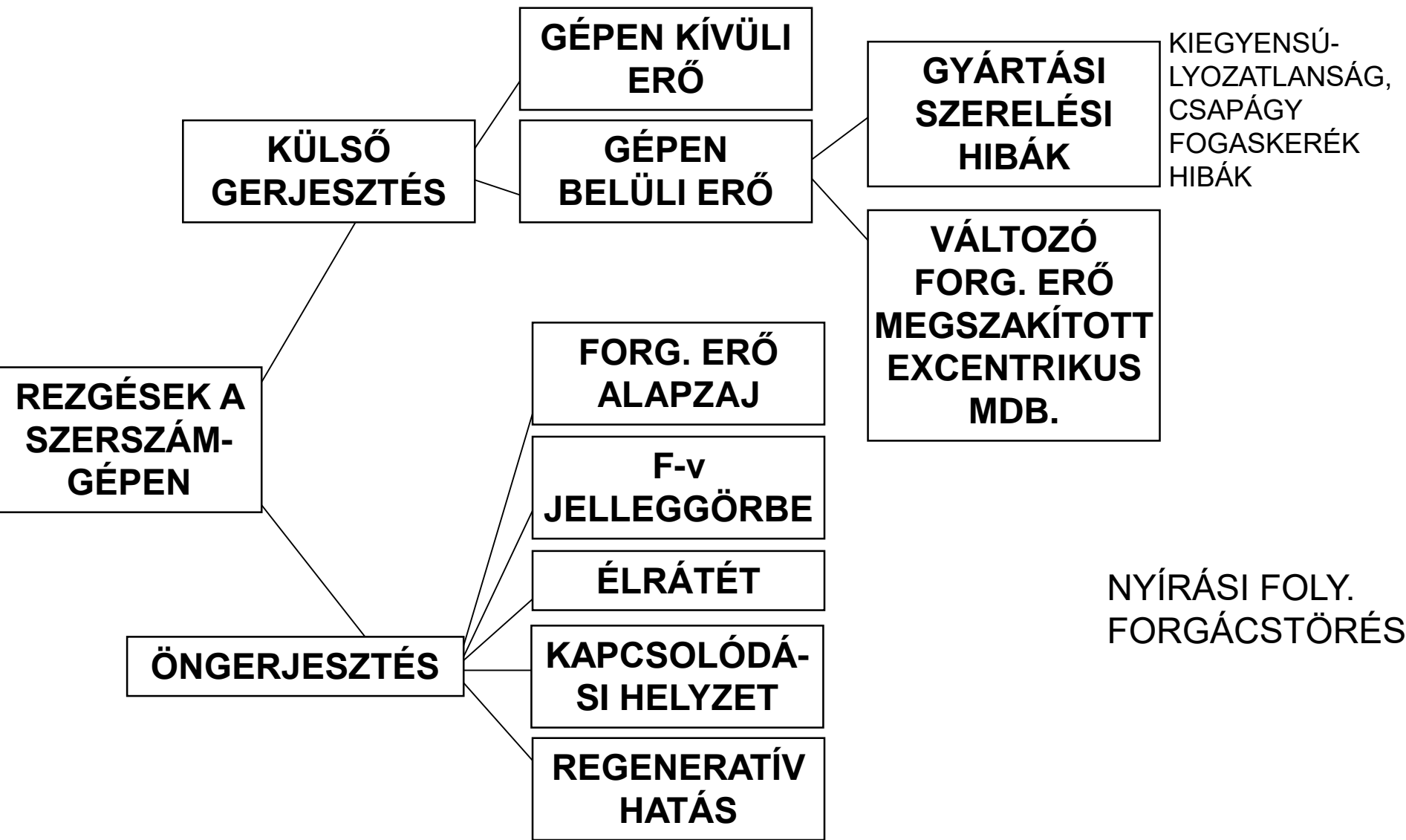
A költségminimumot az optimális sebesség mellett a megengedett legnagyobb előtolás és forgásmélység biztosítja, melynek nagyságát a munkadarab,- gép -, szerszám - oldali korlátok határozzák meg. Az ábra *esztergálás* esetére mutatja be a korlátokat kijelölve az alkalmazható tartományt.

Rezgések forgácsolás közben

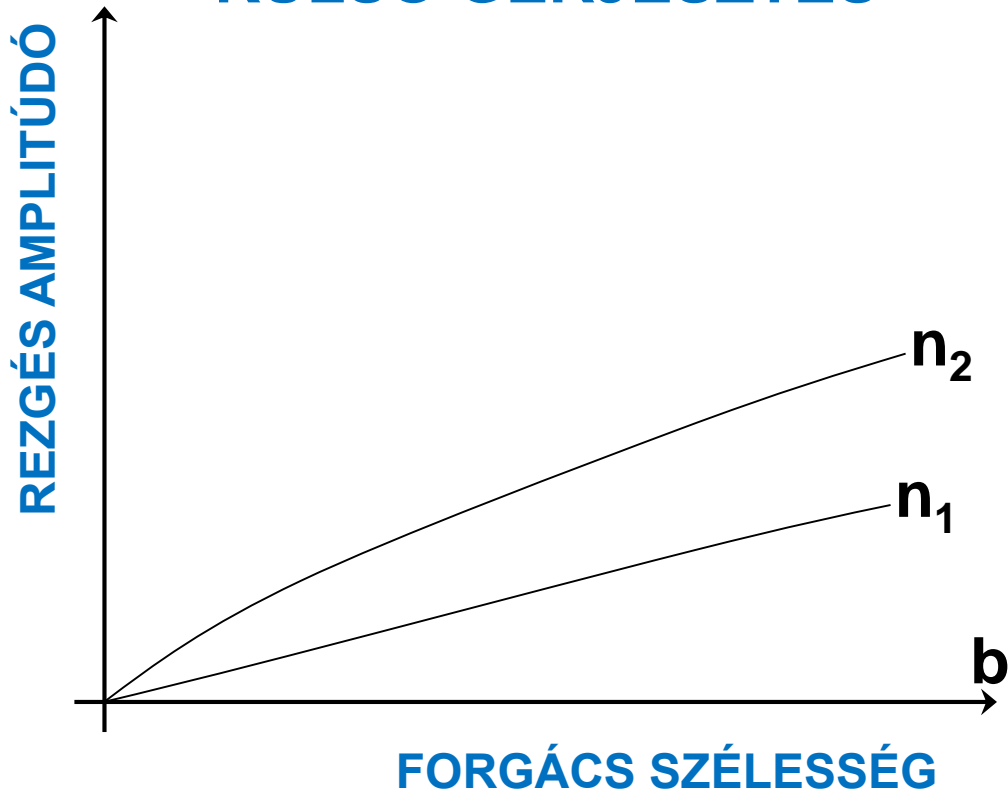

REZGÉSEK

REZGÉSEK

KÜLSŐ GERJESZTÉS

ÖNGERJESZTÉS

WECK

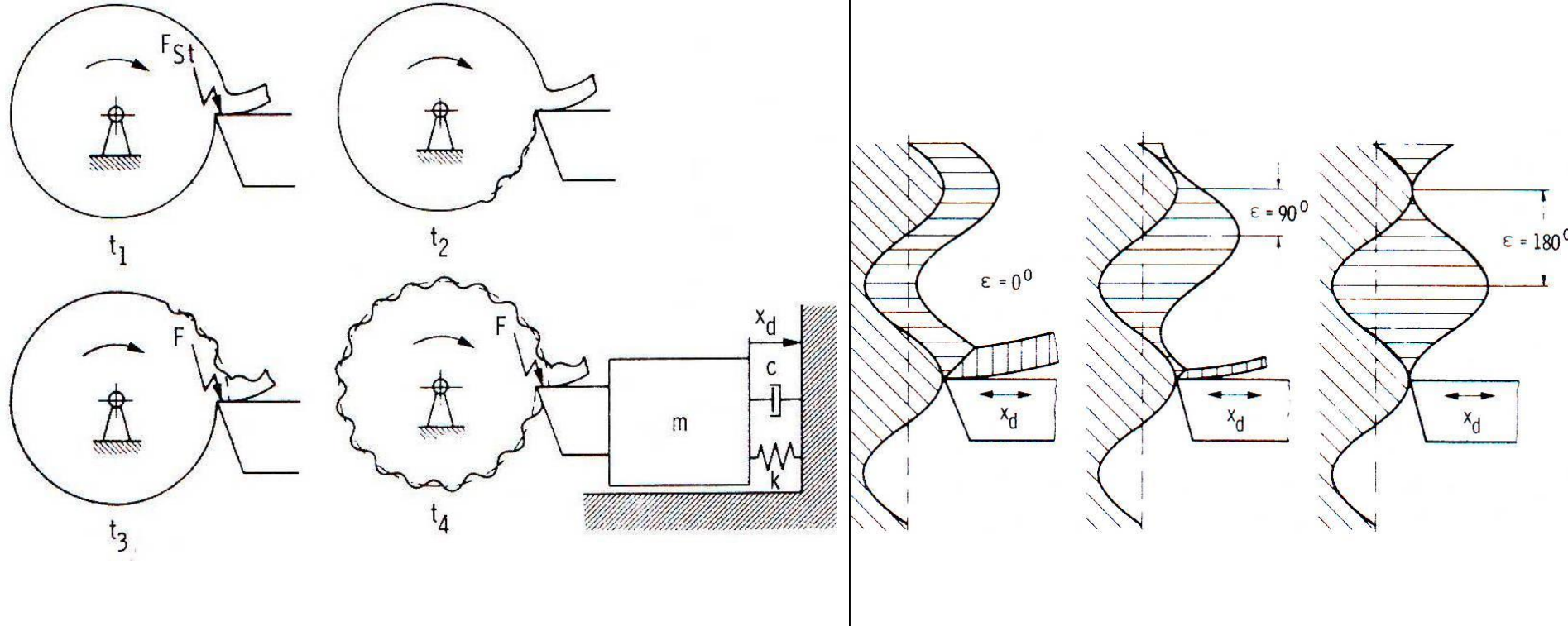
REZGÉSEK

HATÁR FORGÁCSSZÉLESSÉG

$b_h = f$ (GÉP, MDB/SZERSZÁM, FORG. FOLYAMAT)

GÉP		MDB / SZERSZÁM	FORGÁCSOLÁSI FOLY.
ÜZEMI KÖRÜLM.	IRÁNYFÜGGŐSÉG		
1. ALAP, FEL- ÁLLÍTÁSI KÖRÜLM.	GEOMETRIA BEFOLYÁSA	1. MDB. MEREVSÉG	1. MDB. ANYAGA
2. ALKATRÉSZEK HELYZETE	1. DINAMIKUS ERŐ IRÁNYA (FŐÉL ELHELYEZKEDÉSI SZÖG, TERELŐSZÖG	2. MDB. TÖMEGE	2. ÉLGEOMETRIA
3. ORSÓ FORDSZ.		3. MDB. BEFOGÁSA	3. SZERSZÁM KOPÁSÁLLÓSÁG
4. SZÁN-, ASZTAL MOZGÁS	2. MDB-SZERSZÁM KONFIGURÁCIÓ	4. MDB. ÁTMÉRŐ	4. CSÚCSRÁDIUSZ
5. JÁTÉKOK, FESZÜLTSEGEK, NEM- LINEARITÁSOK, ELŐFESZÍTÉS, ILLESZTÉSEK		5. SZERSZÁM MEREVSÉG	5. FORGÁCS SZÉLESSÉG
6. ÜZEMI HŐMÉRSÉKLET		6. SZERSZÁM TÖMEGE	6. ELŐTOLÁS
		7. SZERSZÁM BEFOGÁSA	7. MDB. ANYAG- ÉLANYAG PÁROSÍTÁS
			8. HŰTŐ-KENŐ ANYAG

REZGÉSEK

**REGENERATÍV
REZGÉS
(RATTERN)**

m – tömeg
c – csillapítás
k – rugóállandó
F – forg. erő

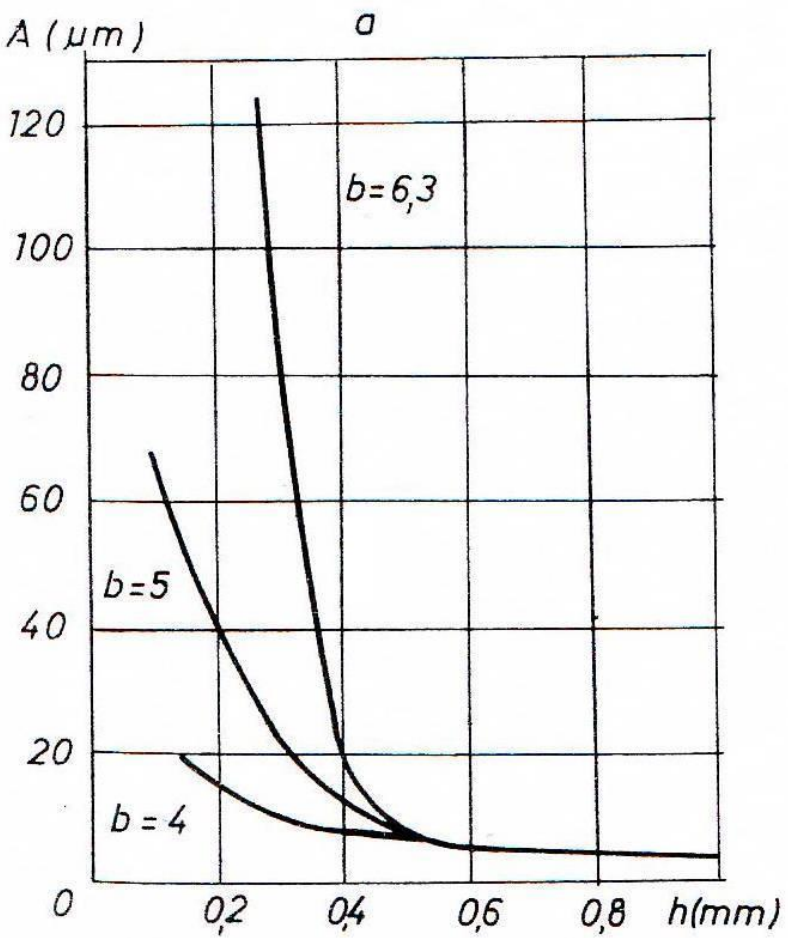
**FORGÁCS
VASTAGSÁG
VÁLTOZÁSA**

„Bizonyára sokan tapasztalták már, hogy szerszámgépek egyes műveleteinél a **szerszámvibráció** olyan nagy, hogy nem csak az elkészített felület lesz rossz minőségű, hanem **akár szerszámtörés is bekövetkezhet**. Azonban – ha nem is történik törés -, a megmunkálás során keletkező vibrációk **ronthatják a szerszám élettartamát**. A jelenség vizsgálata ezért elengedhetetlen. A folyamat megértése után pedig fontos, hogy **olyan módszerek** kerüljenek kidolgozásra és alkalmazásra, **melyekkel gyorsan lehet kiküszöbölni a nem kívánt rezgéseket**.

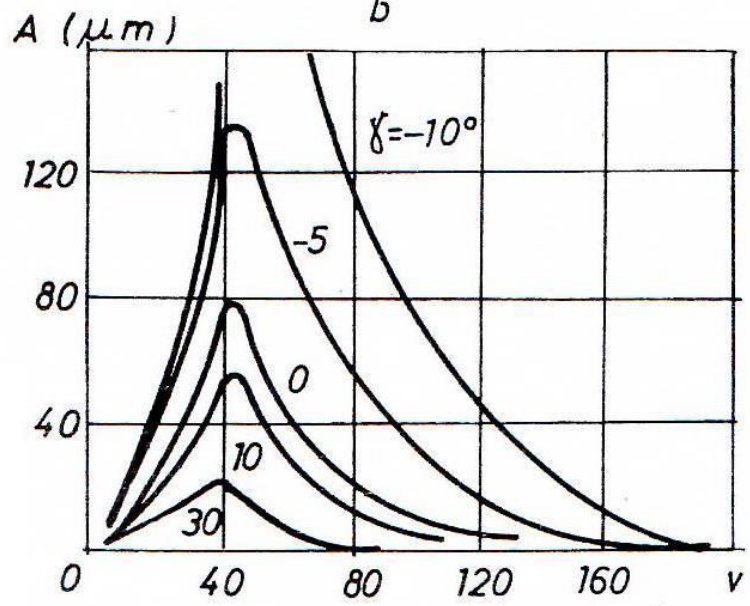
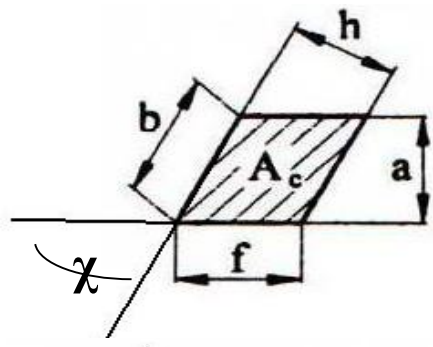
A rezgéseknek **két fő forrása** különböztethető meg. Az egyik, mikor a gép-készülék-munkadarab-szerszám rendszer sajátfrekvenciája és a periodikusan változó forgácsoló erő által gerjesztett rezgés frekvenciája, vagy egy felharmonikusának frekvenciája elegendően közel van egymáshoz. Ebben az esetben **rezonancia** alakul ki.

A rezgés másik oka az úgynevezett **regeneratív hatás** lehet. A megmunkálás során a fogásmélység, forgácsszélesség nem állandó, csak bizonyos mértékű elhanyagolások mellett. Ezeket az elhanyagolásokat is figyelembe kell azonban venni, mikor a regeneratív rezgéseket vizsgáljuk. A fogásmélység befolyásolja az ébredő forgácsoló erőket, a forgácsoló erő hatására pedig deformálódik a szerszám. A deformáció eredményeképpen megváltozik a fogásmélység, ami a következő fordulat során eltérő nagyságú erőhatást ébreszt. Emiatt a ciklikusság miatt nevezik regeneratív rezgésnek ezt a jelenséget. Mikor instabillá válik a folyamat, kialakul a **“chatter”-nek nevezett öngerjesztett rezgés**”.

REZGÉSEK

**FORGÁCS SZÉLESSÉG (b)
FORGÁCS VASTAGSÁG (h)
HATÁSA AZ AMPLITÚDÓRA**

**FORGÁCSOLÁSI SEBESSÉG ÉS
HOMLOKSZÖG
HATÁSA AZ AMPLITÚDÓRA**

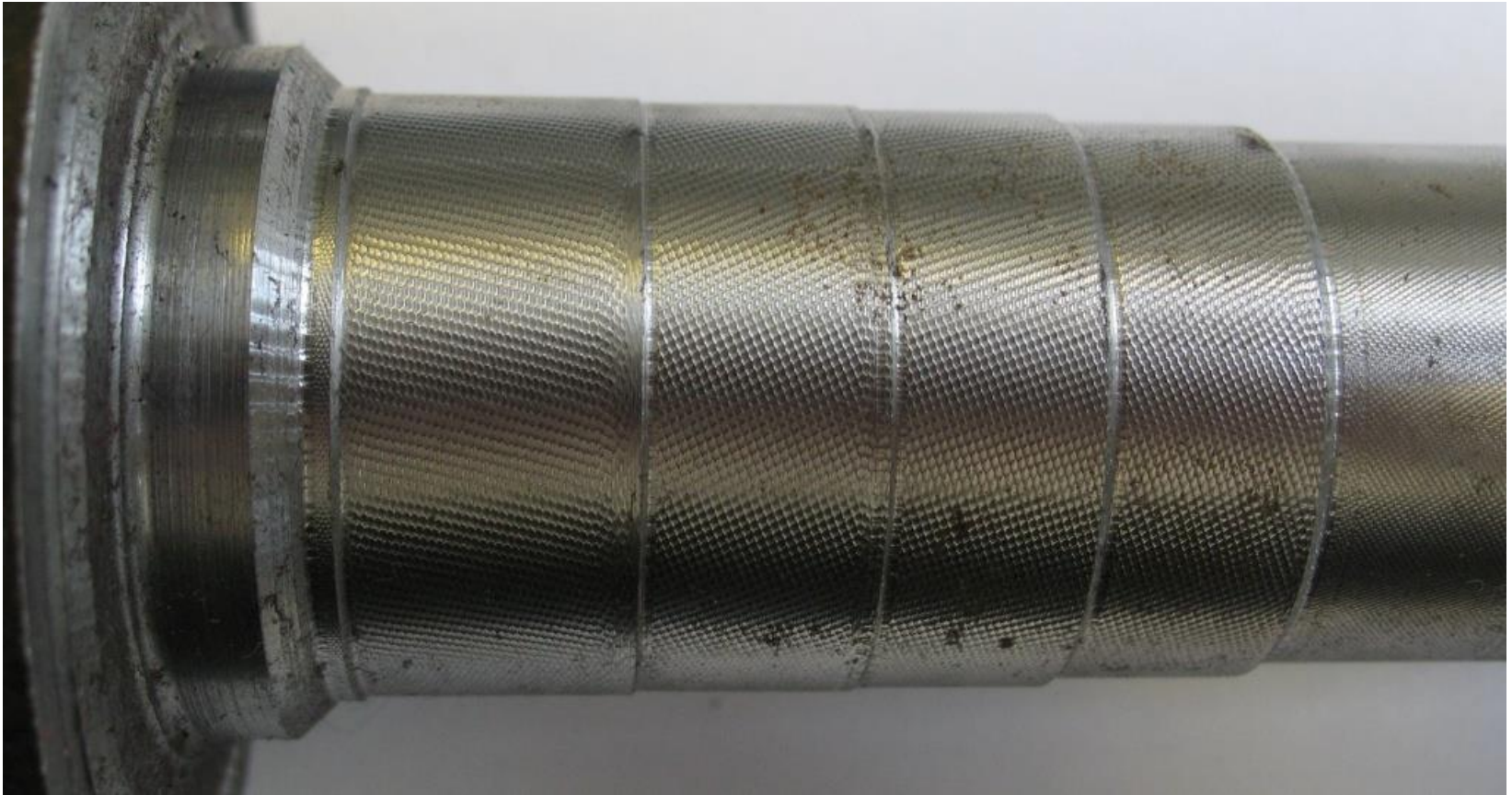
REZGÉSEK

REZGÉSEK HATÁSA A MEGMUNKÁLT FELÜLETRE
ESZTERGÁLÁSKOR:

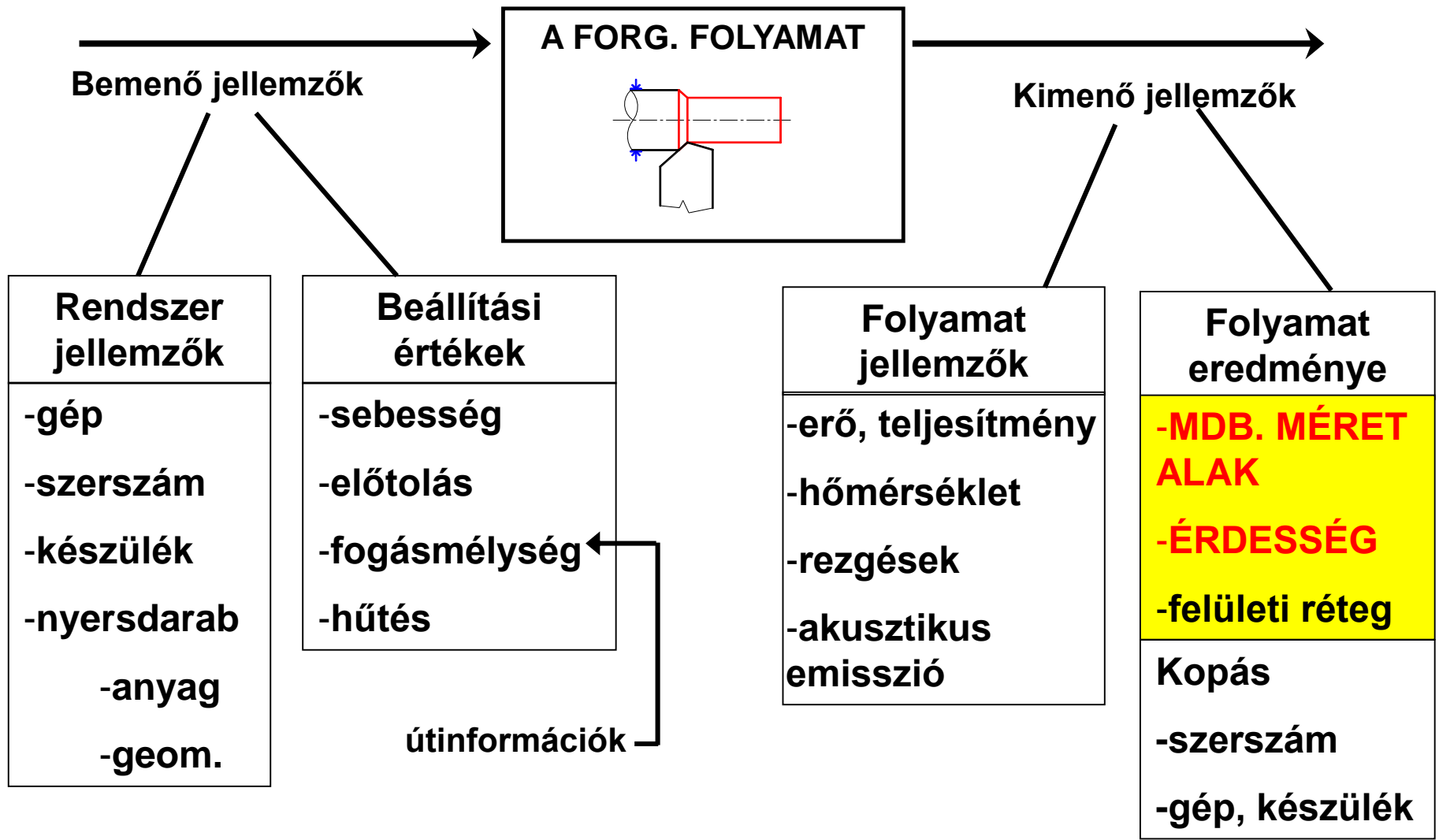

REZGÉSEK

REZGÉSEK HATÁSA A MEGMUNKÁLT FELÜLETRE
ESZTERGÁLÁSKOR:

Forgácsolt felület minősége

MUNKADARAB FELÜLETI ÉRDESSÉGE

A munkadarab megmunkált felületének érdeessége elsősorban

- ❖ a szerszámgeometriától és
- ❖ az alkalmazott technológiai adatoktól függ

Nagy csúcssugarú szerszám és kis előtolás \Rightarrow a) ábra

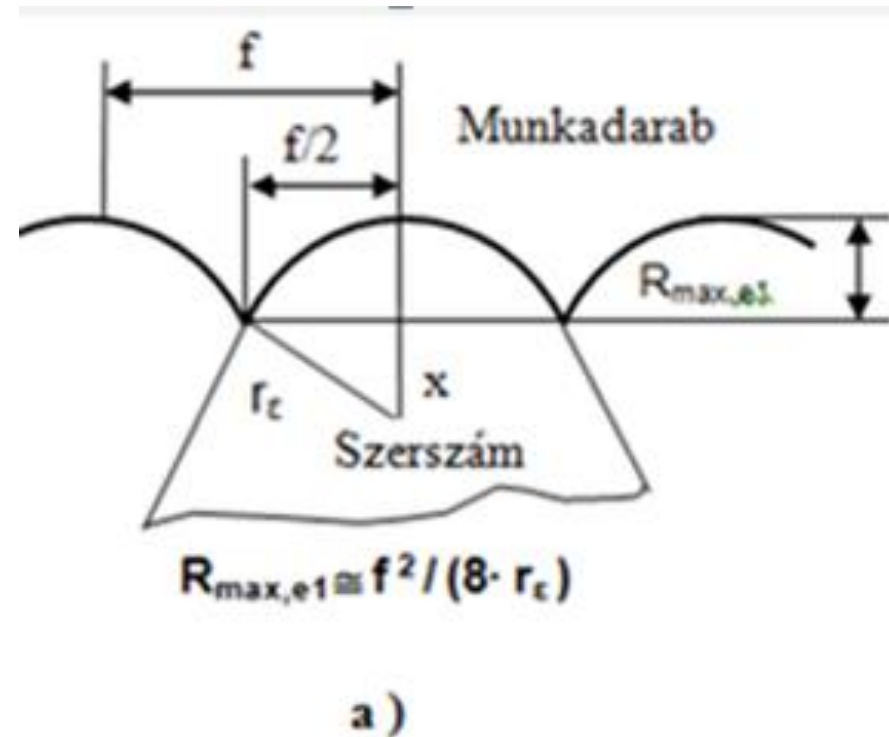
A maximális felületi érdeesség a **Bauer** képlettel:

$$R_{\max, e1} = f^2 / (8 \cdot r_\epsilon),$$

ahol

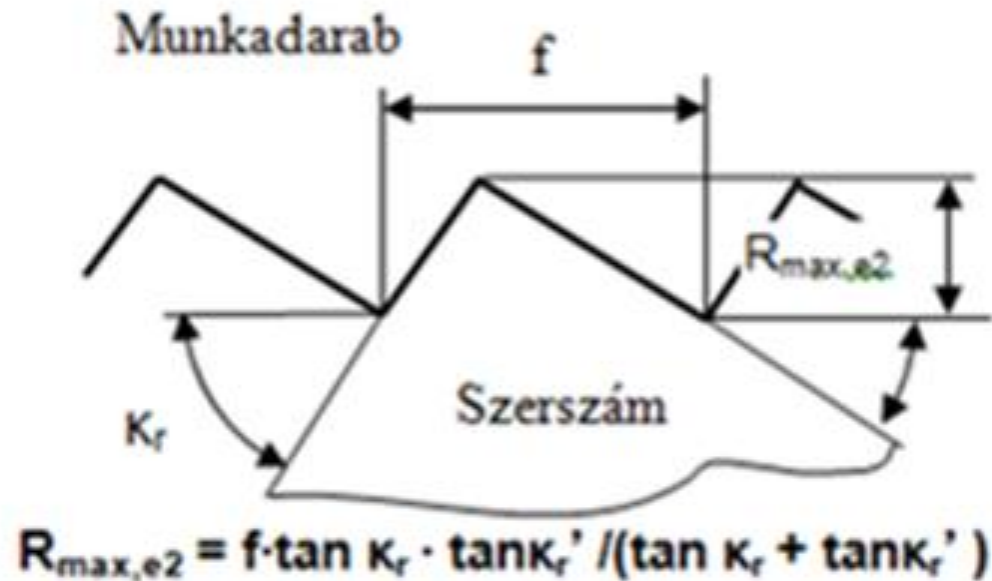
f - az előtolás

r_ϵ - a csúcssugár

MUNKADARAB FELÜLETI ÉRDESSÉGE

Hegyes szerszám és nagy előtolás
(a mellékél is forgácsol)
esetén a számítóképlet:

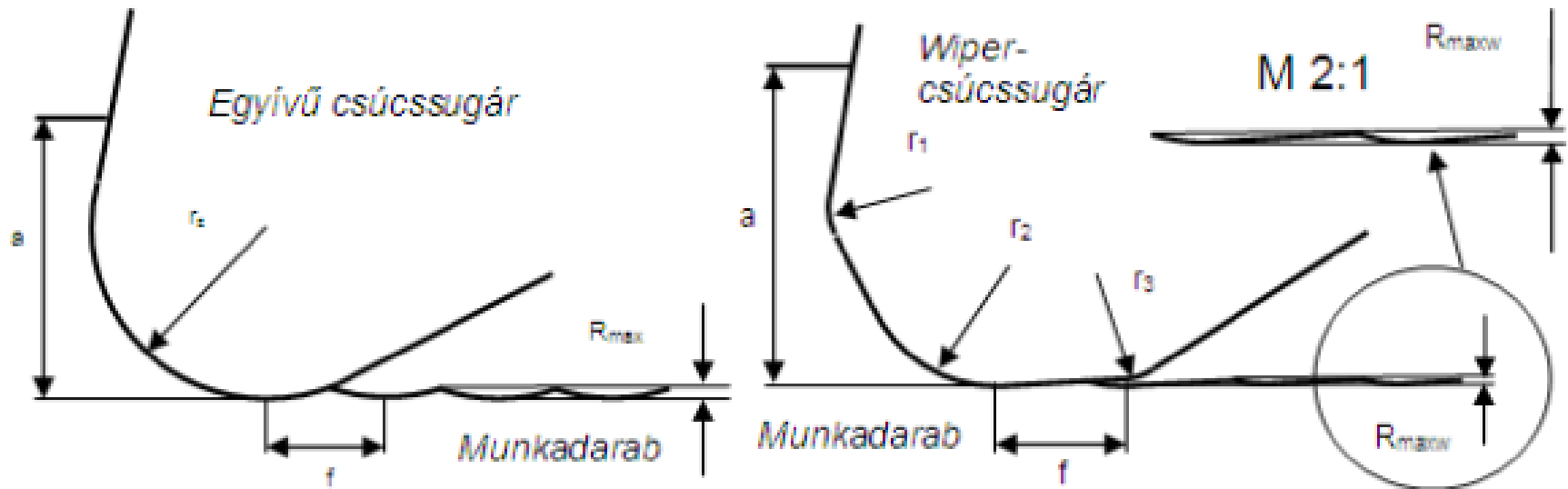
b)

$R_{\max,e2} = f \cdot \tan \kappa_r \cdot \tan \kappa_r' / (\tan \kappa_r + \tan \kappa_r')$, ahol
 κ_r - a főél elhelyezési szög
 κ_r' - a mellékél elhelyezési szög

MUNKADARAB FELÜLETI ÉRDESSÉGE

Újabban előszeretettel használják a WIPER-geometriájú keményfém lapkákat, mert ezekkel a termelékenység változatlanul hagyása mellett a felületi érdesség akár felére csökkenthető.

A technológiai paraméterek (a , f) változatlanul hagyása mellett az érdesség hozzávetőleg felére csökken: $R_{\max} \approx 2R_{\max w}$.

Forgácsolás egyívű és WIPER csúcssugarú szerszámmal

Forrás: Dr. Kodácsy János - Dr. Pintér József : Forgácsolás és szerszámai (2011)

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!